

Naisen asema ja naiseus Margaret Mitchellin romaanissa
Gone with the Wind

Anna Saarikivi

Pro gradu -työ
Jyväskylän yliopiston
kirjallisuuden laitoksessa
Syksy 2001

HUMANISTINEN TIEDEKUNTA		KIRJALLISUUDEN LAITOS
Tekijä ANNA SAARIKIVI		
Työn nimi NAISEN ASEMA JA NAISEUS MARGARET MITCHELLIN ROMAANISSA <i>GONE WITH THE WIND</i>		
Oppiaine KIRJALLISUUS (YLEINEN LINJA)	Työn laji PRO GRADU -TYÖ	
Aika SYKSY 2001	Sivumäärä 75	
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Työ tarkastelee sitä, miten Margaret Mitchell kuvaa naisia ja naisen asemaa teoksessaan <i>Gone with the Wind</i>. Työssä selvitetään, millainen oli naisen asema romaanin kuvaamana aikana, ja miten Mitchell käsittelee sitä romaanissaan. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat: Haluaako Mitchell puolustaa vai kyseenalaistaa sen ajan naiskuvaa? Vaikuttaako naisen yhteiskunnallinen asema hänelle asetettuihin vaatimuksiin? Muuttuuko naisen asema sodan aikana ja sen jälkeen? Ketkä naisista selviytyvät ja millä perusteilla he selviytyvät? Oletukseni oli, että Mitchell haluaa parantaa naisen asemaa ja osoittaa sekä etelän kaunottarille että oman aikansa naisille asetetut normit ja vaatimukset typeriksi.</p> <p>Luvussa kaksi käsittelen historiaa, koska se olennaisesti liittyy romaanin aiheeseen ja tutkimukseen. Tutkimuksen apuna käytän feminististä kirjallisuudentutkimusta, jota esittelen luvussa kolme. Luvut neljä, viisi ja kuusi käsittelevät naisia, jotka olen jakanut kolmeen ryhmään: vanhojen arvojen edustajat, uuden ajan naiset ja mustat naiset.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan Mitchell esitti selvää arvostelua naisen asemaa kohtaan. Uuden ajan naiset Scarlett ja Belle ovat kaikesta huolimatta hyväksyttäviä henkilöitä, jotka selviytyvät sodan aiheuttamasta yhteiskunnallisesta muutoksesta. Vanhojen arvojen naiset kuvaillaan ihailtavan hyväksi, toisaalta taas häviäjiksi, jotka eivät selviydy. Mustien naisten aseman ja naiseuden kuvaus oli vähäistä, lähestulkoon olematonta. Heitä ei ajateltu naisina, vaan työvoimana.</p>		
Asiasanat: <i>feministinen kirjallisuudentutkimus, naiskuva kirjallisuudessa, Margaret Mitchellin Gone with the Wind,</i>		
Säilytyspaikka: kirjallisuuden laitos		
Muita tietoja		

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusasetelma	1
1.2 Tutkimusaineisto	3
2. HISTORIALLISTA TAUSTAA	6
2.1. Margaret Mitchellin elämä Konfederaation varjossa	6
2.2. Sodan kulku ja rekonstruktio	8
2.3 Sodan aiheuttama muutos ja naiset sisällissodan aikaan	11
3. FEMINISTINEN KIRJALLISUUDENTUTKIMUS	14
3.1 Käsitteiden määrittely	14
3.2 Feministinen kirjallisuudentutkimus	17
3.2.1 Feministisen kirjallisuudentutkimuksen historia ja kehitys	17
3.2.2 Feministisen kirjallisuudentutkimuksen tehtävä, tavoitteet ja tutkimuskohteet	20
3.2.3 Tärkeimmät teoretikot	22
3.3 Nainen kirjallisuudessa	24
3.3.1 Naisihanne ja roolit	24
3.3.2 Sankaritar kirjallisuudessa	26
3.3.3 Uusi nainen 1920-luvulla	28
4. VANHOJEN ARVOJEN EDUSTAJAT	30
4.1 Ellen O’Hara	30
4.2 Melanie Wilkens	35
5. UUDEN AJAN NAISSET	44
5.1. Scarlett O’Hara	44
5. 2 Belle Watling	62
6. ROMAANIN MUSTAT NAISSET	65
6.1 Mammy	66
6.2 Prissy	68
7. PÄÄTÄNTÖ	71
LÄHTEET	74

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusasetelma

Työn tarkoituksena on tutkia, miten Margaret Mitchell kuvaa naisia ja naisen asemaa teoksessa *Gone with the Wind*. Teos, josta tässä tutkimuksessa käytän selkeyden vuoksi sen suomenkielistä nimeä *Tuulen viemää*, on julkaistu vuonna 1936, ja elokuvaversio siitä ilmestyi vuonna 1939. Molemmat saavuttivat välittömästi suuren suosion, ja ovat edelleenkin kaikkien aikojen menestyksekkäimpiä teoksia. Koska elokuva ilmestyi niin pian romaanin jälkeen ja oli niin vaikuttava, on se romaanin kanssa lähes erottamaton. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin pelkästään romaaniin.

Aion selvittää, millainen oli naisen asema romaanin kuvaamana aikana, ja miten Mitchell käsittelee sitä romaanissaan. Toteuttavatko romaanin henkilöt tätä kaavaa, ja haluaako Mitchell kyseenalaistaa vai puolustella tätä naiskuvaa? Vaikuttako naisen yhteiskunnallinen asema hänelle asetettuihin vaatimuksiin? Muuttuuko naisen asema sodan aikana ja sen jälkeen? Lähestymisen avuksi olen tutkinut feminististä kirjallisuuden tutkimusta, jota esittelen luvussa kolme.

Margaret Mitchell on itse kertonut kirjoittaneensa selviytyjistä. Hän kirjoittaa niistä ihmisistä, jotka asettuivat tuulta vastaan, sen sijaan, että olisivat alistuneet sen vietäväksi. Kiinnostuksen kohteeni onkin, miten Mitchell kuvaa tuota selviytymistä suhteessa naisten asemaan ja mahdollisuuksiin. Hän itse on sanonut kirjoittaneensa henkilöistä, joten minäkin olen kiinnostunut nimenomaan kirjan ihmisistä. Ketkä naisista selviytyvät, ketkä eivät? Millä perusteilla he selviytyvät?

En varsinaisesti tutki Mitchellin käsitystä orjuudesta ja rodusta, sillä siitä on jo olemassa oma tutkimuksensa, mutta koska käsittelen luvussa kuusi myös mustia naisia, en voi kokonaan jättää huomiotta rotukysymystä. Pääasiassa

kuitenkin keskityn tutkimaan sitä, miten Mitchell esittää "entisaikojen" naisen aseman suhteessa uuden ajan naiseen. Oletukseni on, että Mitchell on jonkinasteinen feministi, jolla tarkoitan sitä, että hän haluaa parantaa naisen asemaa ja osoittaa etelän kaunottarille asetetun, niin kuin myös oman aikansa, vuosisadan alun, naisille asetetut vaatimukset ja normit typeriksi. Vaikka Tuulen viemää saatetaan pitää vanhojen arvojen ja entisten aikojen ylistyksenä, aion osoittaa, että Mitchellin romaanin näennäisen tarkoittamattomuuden takaa paljastuu piilofeminismiä. On hyvin ymmärrettävää, että hiljainen ja vaatimaton kotirouva-Margaret ei halunnut nostaa omia ajatuksiaan selkeästi esille, vaan hän on piilottanut ne romanttisen rakkaustarinan taakse. Oletukseni ei ole tuulesta temmattu eikä joudu samantien tuulen viemäksi, sillä uskon löytäväni tarpeelliset perustelut asian todistamiseksi. Kirjailijan omaa intentiota en voi näin jälkikäteen selvittää, joten tämä onkin vain eräs tulkinta hänen romaanistaan. Mitchell itse on useissa kirjeissään väittänyt, ettei hänellä ole ollut minkäänlaista opetustarkoitusta romaanissaan (Taylor 1992, 73), mutta tästä huolimatta jokaisella romaanilla on sanoma, jonka lukija tulkitsee materiaalin perusteella omin tavoin, kirjailijan tarkoituksesta huolimatta.

Jotta pystyisi täysin ymmärtämään romaania ja sen välittämää maailmankuvaa, on ensin Margaret Mitchellin tavoin tutustuttava historiaan. Toisessa luvussa esittelen Margaret Mitchellin omaa elämää, sikäli kun se on vaikuttanut kirjaan, ja koska sodalla on niin mittava osuus ja vaikutus henkilöihin kirjassa, esittelen pääpiirteissään sen kulun. Kolmannessa luvussa esittelen feministisen teorian historiaa, kehitystä ja pääpiirteitä sekä tutkin naiskuvaa yleensä kirjallisuudessa. Kappaleissa neljä, viisi ja kuusi tutkin romaania siten, että olen jakanut romaanin naiset kolmeen ryhmään, joista kustakin käsittelen kaksi esimerkkiä. Olen valinnut käsiteltävät henkilöt sen perusteella, että he mielestäni erottuvat kirjasta selkeästi kirjan tärkeimpinä naishahmoina. Kussakin ryhmässä yksi henkilö on selkeästi kirjan päähenkilö (Scarlett, Melanie ja Mammy), ja toinen henkilö esiintyy ja vaikuttaa vahvasti koko teoksen ajan (Ellen kuolee jo sodan aikana, mutta vaikuttaa Scarlettin ajatuksissa loppuun asti, Belle Watling esiintyy myös säännöllisesti teoksessa

ja Prissy on mukana alusta loppuun tärkeimmillä hetkillä). Näin ollen ryhmät ja niiden edustamat henkilöt ovat mielestäni perustellut ja tasavertaiset

1.2 Tutkimusaineisto

Tuulen viemää on historiallinen romaani, jossa kuvataan Scarlett O'Haran ja hänen läheistensä ja ystäviensä elämää. Se on eräänlainen kehityskertomus Scarlettista, mutta samalla myös koko Etelästä ja Atlantasta. Kirja kuvaa tarkasti, miten Etelä ja Atlanta, joka vertauskuvallisesti muistuttaa Scarlettia, muuttuvat sodan aikana ja sen jälkeen. Toisaalta kirja on rakkausromaani, joka kuvaa ensin Scarlettin kiihkeää rakkautta naimisissa olevaan Ashely Wilkensiin ja sitten Rhett Butlerin rakkautta Scarlettiin. Mutta ollakseen pelkkä romanttinen rakkausromaani, se on liian monitahoinen ja monimerkityksellinen. *Tuulen viemää* on kantaa ottava kuvaus paitsi rakkaudesta ja ystävydestä, myös Amerikan sisällissodasta, orjuudesta, naisten asemasta ja vanhojen arvojen romuttumisesta. Se kertoo taistelusta, jota käyvät paitsi Etelävaltiot Pohjoista vastaan, myös Scarlett naisellisuuden normeja, yhteiskunnallisia rajoitteita ja epätoivoista rakkautta vastaan. Romaanin lopussa taistelusta selvitään, ainakin joltain osin: Etelän asukkaat pääsevät elämään kiinni, Scarlett oppii arvostamaan vanhojakin arvoja ja toipuu vihdoin mahdottomasta rakkaudesta. Romaanin avoin loppu estää kuitenkin tarinaa muuttumasta siirapiksi: kaikki ei vieläkään suju, niin kuin pitäisi, mutta onhan huomenna uusi päivä, ja loppujen lopuksi ainoastaan maalla on merkitystä, Scarlettille tämä maa on nimenomaan Tara.

Romaani alkaa Fort Sumter -kriisistä (ks. luku 2.2), jolloin Scarlett on vielä nuori ja viaton neitonen, jonka suurin huolenaihe on Ashley'n kihlaus serkkunsa Melanien kanssa. Pian kaikki kuitenkin muuttuu: miehet lähtevät sotaan, kaikki aiempi runsaus ja vauraus katoaa ja koko yhteiskunnan järjestys järkkyy. Romaanin lopussa, eli vuonna 1874, elämä on pikkuhiljaa normaalistumassa, tosin samankaltaiseen loistoon ja huolettomuuteen kuin ennen sotaa ei koskaan enää päästä.

Monet kirjan lukijoista olivat sen ilmestyttyä sitä mieltä, että Mitchell oli kirjoittanut Tuulen viemän rohkaisuksi 'uuteen päivään' lamakautta varten vuoden 1929 pörssiromahduksesta selvinneille. Toiset taas ylistivät sitä sen vuoksi, että siinä kannatettiin vanhoja arvoja ja moraalialia. Toisaalta se nähtiin myös vastauksena 1920-luvulla syntyneelle 'uudelle naiselle'. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen naiset olivat saaneet äänioikeuden ja muutenkin tasa-arvoisuutta korostettiin enemmän kuin ennen. (Taylor 1992, 51.) Mielestäni Scarlett edustaa juuri tällaista uutta naista, jonka Mitchell esittää rohkaisevaan sävyyn. Tämä uusi nainen ei syntynyt 1920-luvulla ainoastaan Amerikassa, vaan se oli yleismaailmallisempi ilmiö. Sellaisia romaanisankarittaria oli havaittavissa Suomessakin mm. Hilja Valtosen romaaneissa. (Ks. Tarja Kytösen Pro gradu -työ Miss Moderni - Naiskuva Hilja Valtosen romaanissa 1920- ja 1930-luvulla.) Kirsti Mannisen mukaan Valtosen teokset ovat vallankumouksellista yhteiskuntasatiiria, joka on kätkeyty rakkausjuonen valepuvun alle (Kytönen 1998). Mielestäni juuri samoin tavoin voi tulkita Mitchellin piilottaneen rakkaustarinan ja Etelän romanttisen ympäristön valepukuun yhteiskuntakritiikkiä juuri naisen asemaa kohtaan.

Ilmestyttyään kirja aiheutti paitsi ihastusta myös kritiikkiä erityisesti mustan väestön keskuudessa. Arvostelun mukaan romaani esitti orjuuden pelkästään hyvässä valossa huomioimatta lainkaan tämän instituution synkempiä puolia. (Ks. Taylor 1992, 178-182.) Mitchell itse kiivastui romaanin aiheuttamasta kielteisestä kritiikistä. Hänen mukaansa romaanissa ei ollut mitään poliittista tai ideologista tarkoitusta. Hän itse väitti kirjoittaneensa romaanin vain omaksi ajankulukseksi, eikä edes kuvitellut, että se joskus julkaistaisiin. On kuitenkin vaikeaa uskoa asian olleen juuri näin, koska hän vietti päiväkausia kirjastossa tutkimassa lähteitä, jottei häntä saataisi kiinni yhdestäkään historiallisesta virheestä. Hän on sanonut, että jokaiselle historialliselle tapahtumalle ja yksityiskohdalle hän voi näyttää vähintään kaksi lähdettä perusteeksi.

Koska analysoin tutkimuksessani henkilöitä, joita kuvataan kertojan kautta, on tarpeen aluksi määritellä kertojan asema romaanissa. Kertoja on ekstradiegeettinen, eli kaikkietävä kertoja, mutta hänen olemassaolonsa ei ole kovin näkyvä. Hän kuvaa lähinnä vain Scarlettin ajatuksia, joten henkilöiden kuvausta ei voida pitää täysin luotettavana. Vain muutamassa kohdassa näkökulma vaihtuu muiden henkilöiden ajatuksiin, ja silloinkin ajatukset koskevat lähinnä Scarlettia (esim. luvussa 5.1 Ashley'n ihailu Scarlettin sankaruutta kohtaan).

Kertoja kuvaa henkilöitä sekä Scarlettin ajatusten välityksellä että omasta näkökulmastaan. Koska Scarlett on varsinaisesti romaanin päähenkilö ja kerronnan pääasiallinen kohde, kertojan näkemys saattaa olla Scarlettille puolueellinen. Toisaalta kertoja joissain kohdissa pyrkii hienovaraisesti oikomaan Scarlettin vääristyneitä käsityksiä lukijalle. Eniten henkilöitä kuvataan kuitenkin heidän tekojensa ja käymänsä dialogin perusteella, joten tämä antaa lukijalle heistä myös rehellisen ja puolueettoman näkemyksen. Scarlettin tekoja ja ajatuksia kertoja joissain kohdissa puolustelee ja selittelee ja antaa toisaalta lukijalle myös sellaista tietoa, jota Scarlett ei itsekään tiedä.

2. HISTORIALLISTA TAUSTAA

2.1. Margaret Mitchellin elämä Konfederaation varjossa

Kun *Tuulen viemää* julkaistiin, atlantalainen Margaret Mitchell oli kotirouva ja entinen toimittaja. Hän ei ollut julkaissut aiemmin romaania, eikä tullut julkaisemaan *Tuulen viemän* jälkeenkään. Kirjan ilmestymisen jälkeen hän joutui valtavaan julkisuuden pyörytykseen, ja loppuelämänsä hän vietti lähinnä kirjoittamalla kirjeitä, jotka koskivat *Tuulen viemää*. Hän suhtautui erittäin omistavasti teokseensa ja saattoi kirjoittaa vihaisia kirjeitä sen arvostelijoille. Hän halusi myös vaikuttaa elokuvan näyttelijävalintoihin ja yleensäkin sen paikkansapitävyyteen. (Taylor 1992, 48.)

Mitchellin isovanhemmat olivat kuuluneet Konfederaatioon¹, ja he olivat kokeneet sisällissodan. Niinpä Margaret kasvoi kuunnellen kertomuksia sodasta ja jälleenrakennuksesta ja laulaen sisällissodan aikaisia lauluja. Hän kävi katsomassa paraateja, jotka järjestettiin Konfederaation puolesta kuolleiden atlantalaisten muistoksi. Häneen iskostettiin ylpeys Etelästä, Georgiasta ja Atlantasta ja tämä antoi hänelle syyn kirjoittaa *Tuulen viemän*. (Taylor 1992, 48-49.)

Mitchell oli hyväksynyt vuosisadan vaihteen historioitsijoiden (mm. Woodrow Wilson, William A. Dunning) näkemyksen jälleenrakennuksen ajasta: Pohjoisesta tulevat olivat raakoja luopioita, mustat hävyttömiä ja häijyjä ja Ku Klux Kläänin miehet urhoja, jotka pelastivat Etelän naiset raiskauksilta ja muilta raakuuksilta. Vasta 60-luvulla näitä käsityksiä oiottiin. Itse asiassa Etelän valkoiset olivat käyttäneet laittomia ja väkivaltaisia keinoja päästäkseen valtaan. (Taylor 1992, 56.)

¹ Konfederaatio oli seitsemästä Etelän valtiosta koostuva liittovaltio. Ks. Luku 2.2

Sodasta ja maailman hajoamisesta Margaretilla oli omakohtaisia kokemuksia, sen vuoksi hän osasi niin hyvin kuvata Scarlettin tuntemuksia Atlantan hävityksestä ja Taran tuhoista. Vuonna 1917 Atlantassa riehui suuri tulipalo, joka tuhosi Mitchellien vanhan sukutalon ja yksitoista mutta heidän omistamaansa taloa. Vuonna 1918 kuoli hänen sulhasensa saksalaisten pommiin ja seuraavana vuonna menehtyi hänen äitinsä influenssaan, kun Margaret oli vasta matkalla hänen luokseen. Margaret oli vasta 19-vuotias, kun hänen elämänsä mullistui täysin. Hänestä tuli perheen pää ja talouden hoitaja, eikä hän enää päässyt jatkamaan opiskeluaan Smith Collegessa. Hänen äitinsä opit, selviytyminen, itsestään huolehtiminen, asioiden järjestely ja elämästä nauttiminen, kannattivat Margaretia koko hänen loppuelämänsä. (Taylor 1992, 55.)

Tuulen viemää muistuttaa myös jonkin verran Margaret Mitchellin omaa elämää. Hänen entinen miehensä Red, väkivaltainen alkoholisti, tuo väistämättä mieleen Rhett Butlerin. Myös nimet ovat samankaltaiset: Peggy (Margaretin kutsumanimi) ja Red sekä Pansy (Scarlettin alkuperäinen nimi) ja Rhett. Sekä Red että Rhett olivat ennalta arvaamattomia ja ansaitsivat omaisuuden laittomilla liiketoimilla. Myös kirjan kohutuun kohtaus, jossa Rhett kantaa Scarlettin makuuhuoneeseen ja raiskaa tämän, on ainakin osittain suoraan Margaretin omasta elämästä. Margaret itse oli paljonkin Scarlettin kaltainen, sillä hän ei nuorena sopeutunut oman aikansa Etelän naiseuden määritelmiin. Melanieta puolestaan ovat vastanneet Margaretin atlantalaiset aikalaiset, ja Ellenin hahmo (Scarlettin äiti) taas kuvasi hänen omaa äitiään Maybellea. Maybelle kuoli Margaretin ollessa collegessa ja silloin hänen isänsä meni sekaisin samalla tavalla kuin Scarlettin isä Ellenin kuoltua. (Taylor 1992, 51.)

Margaret Mitchell vietti lapsuutensa poikien ja miesten seurassa ja kasvoi poikamaiseksi lapseksi. Hänen äitinsä oli aktiivinen naisten oikeuksien puolestapuhuja, joten Margaret oli hänen mukanaan seuraamassa mm. naisten äänioikeuden puolesta pidettyä kokousta. Hänet kasvatettiin siis kaksijakoisesti:

toisaalta käyttäytymään säädylisesti Etelän kaunottaren sosiaalisten normien mukaan ja toisaalta kyseenalaistamaan miesten ylivaltaa ja naisten alistusta. (Taylor 1992, 69.) Tämän vuoksi onkin mielestäni perusteellista väittää, että Tuulen viemästä on löydettävissä feministisiä piirteitä, vaikka Mitchell ei olekaan itse feminismiä käsitellyt koskaan julkisesti. Hän kuitenkin eli etenkin nuoruutensa oman aikansa naismallin vastaisesti. (Taylor 1992, 70).

Kirjoittaessaan tuhansia kirjoituksia, joissa hän toisteli yhä uudelleen samoja asioita, hän vakiinnutti julkisen imagonsa. Hän oli kiinnostunut historiasta, ylepä kotiseudustaan, raitis, ahkera, hiljainen, vaatimaton, hyvä vaimo ja tytär. Hän pyrki elämään imagonsa mukaan. (Taylor 1992, 71.) Vaikka hän nuorena oli ollutkin hetken aikaa vapaamielinen jazz-tyttö, ensimmäisen avioliittonsa jälkeen hän tyytyi tasaiseen ja turvalliseen elämään ja purki toiveensa ja ajatuksensa romaaniinsa.

Mitchell kirjoitti Tuulen viemää useita vuosia. Kirjeidensä mukaan hän oli harmissaan niistä muista vaatimuksista, joita hänelle naisena esitettiin, aivan kuten lukuisat muut eri aikakausien naiskirjailijat, kuten mm. Virginia Woolf ja Alice James. Näin ollen hänelle ei jäänyt tarpeeksi aikaa kirjoitustyöhön. (Taylor 1992, 71.)

2.2. Sodan kulku ja rekonstruktio

Amerikan puolueiden mielipiteet jakaantuivat 1800-luvun orjakysymyksessä melko selkeästi kahtia: republikaanit vastustivat orjuutta, kun taas demokraatit olivat orjuuden kannalla. Vuoden 1860 vaaleissa republikaanit voittivat ja Abraham Lincolnista tuli Yhdysvallan presidentti, joka siis myös itse vastusti orjuutta. Tällöin Etelä-Carolina erosi Unionista. Seuraavana vuonna myös Texas, Albania, Mississippi, Georgia, Florida ja Louisiana erosivat ja nämä seitsemän valtiota muodostivat yhdessä konfедераation. (Nash 1990, 499-501; Miller 1969, 284.)

Virkaanastujaispuheessaan Lincoln vakuutti, ettei hallitus ole aikeissa hyökätä Konfederaation kimppuun, vaan sota sytty ainoastaan, jos Etelä itse hyökkää. Tämä oli kuitenkin vain juoni, jonka avulla Lincoln saisi Konfederaation epäedulliseen hyökkääjän asemaan. Hallituksella ei nimittäin ollut muuta vaihtoehtoa selvittää tästä kahtiajakautumisesta, kuin sisällissota. (Nash 1990, 501; Miller 1969, 286.)

Konfederaatio otti haltuunsa omien rajojensa sisään kuuluvan liittovaltioiden omaisuuden, mutta hallitusta tottelevien joukkojen haltuun jäi kaksi tärkeää linnoitusta, Fort Pickens ja Fort Sumter. 12.4. 1861 konfederaatio tulitti Fort Sumterin linnoitusta ja sisällissota alkoi. (Miller 1969, 286-7; Nash 1990, 508.)

Sota kesti neljä vuotta. Kummallakaan puolella ei sodan alkaessa ollut armeijaa eikä mitään valmiuksia sotatoimiin. Pohjoisvaltioilla oli kuitenkin rautateitä, tehtaita ja rahaa. Miehiäkin heillä oli enemmän kuin Etelällä, etenkin kun 186 000 mustaa, joista 134 111 oli karannut orjavaltoista, taisteli heidän apunaan vuodesta 1863 lähtien. (Nash 1990, 523, Miller 1969, 287.) Alun voittojen jälkeen Etelä joutui alakynteen, ja pian jo vuonna 1863 sen reservit olivat lopussa, useissa valtioissa oli nälänhätä ja ylpeä orjanomistajaluokka oli tuhon partaalla. Vielä kaksi vuotta Etelä kuitenkin taisteli ja kapinoi, kunnes 9.4. 1865 joutui antautumaan Pohjoisvaltioille. Sota oli päättynyt. (Miller 1969, 290-291.)

Sodan tuhot olivat Etelässä paljon valtavammat kuin Pohjoisessa. Satoja tuhansia ihmishenkiä oli menetetty ja yleinen köyhyys vallitsi muutamia menestyviä yrityksiä lukuunottamatta. Pohjoisvaltiot taas olivat koko sodan ajan kasvattaneet teollisuuttaan ja rikastunut. Sota oli pääosin käyty Etelän alueilla, joten Pohjoinen oli säilynyt lähes koskemattomana, kun taas Etelä oli tuhottu. Etelän pankin pääoma oli hävinnyt olemattomiin ja sen mukana katosi luottojärjestelmä. Pahinta oli kuitenkin työvoimakysymys: plantaasien työntekijät, eli entiset orjat, olivat lähes kaikki karanneet. (Miller 1969, 296-7.) Jo ennen sotaa Pohjoinen oli ollut paljon kehittyneempi ja teollistuneempi kuin

Etelä, jonka toimeentulo perustui lähestulkoon pelkälle maanviljelylle, ja nyt tämä ero oli entistä selvempi (Norton 1990, 281).

Myös vapautettujen orjien kysymys oli ratkaistava. 1865 kongressi perusti "vapautettujen toimiston" (Freedmen's Bureau), jonka tarkoitus oli auttaa entisiä orjia sopeutumaan uuteen tilanteeseen, löytämään asunnon ja työtä. Toimiston voimavarat eivät kuitenkaan riittäneet pitkälle, ja vapautetut mustat joutuivat asumaan ns. neekerileireillä. Rikollisuus, luonnonvoimat ja taudit tappoivat sodan jälkeisinä kahtena vuonna leireillä kolmanneksen mustasta väestöstä. (Miller 1969, 298.)

Valkoisten köyhien ja plantaasinomistajien olot eivät sodan jälkeen olleet juuri paremmat kuin entisten orjienkaan. Köyhyys ja nälänhätä kosketti lähes jokaista. Mutta tappio aiheutti myös henkisempiä ongelmia. (Miller 1969, 298.) Plantaasien omistajat tunsivat itsensä nöyryytetyiksi hävittyään koko omaisuutensa ja säästönsä (Brock 1973, 328). Millerin mukaan monet nuoret Etelän miehet menettivät sodan jälkeen elämänhalunsa ja moraalinsa ja jopa kadehtivat kuolleita. (Miller 1969, 298.)

Sodan tarkoituksena oli liittovaltion, unionin, yhdistäminen ja jälleenrakentaminen, mutta pohjoisvaltiolaiset halusivat jälleenrakentaa myös Etelän. Lincoln oli valmis antamaan armahduksen Konfederaation valtioille, mikäli ne vannoisivat uskollisuutta Yhdysvalloille ja noudattaisivat Yhdysvaltain lakeja ja julistuksia. Aikomuksena oli muuttaa koko Etelän yhteiskunnan rakenne, ja sen ajateltiin jopa ajavan yläluokan maanpakoon. Lincoln valittiin uudestaan presidentiksi 1864 ja hänen politiikkansa oli hävinneille myötätuntoinen. Toisessa virkaanastujaispuheessaan hän esitti, että vanhat kaunat tulisi unohtaa ja sitoa yhdessä kansakunnan haavat ja yhdistyä. 14.4. 1865 Lincoln kuitenkin murhattiin, ja näin sammui Etelän viimeinenkin toivonpilkahdus. (Miller 1969, 299-303.)

Uudeksi presidentiksi tuli Andrew Johnson, ja toukokuun alussa 1865 hän tunnusti Lincolnin ohjelman mukaiset hallitukset neljässä uudelleen järjestetyssä osavaltiossa ja samassa kuussa hän vielä tarjosi armahduksen useimmille kapinoineiden valtioiden kansalaisille. Näin ollen hän jatkoi Lincolnin pehmeää politiikkaa. Radikaalit kuitenkin olivat eri mieltä, ja ollessaan kongressissa he riistivät presidentiltä suuren osan hänen oikeuksistaan. Vuonna 1868 hänen kautensa oli jo loppunut. Mustan jälleenrakennuksen aikaa on kuvattu rehottavan turmeluksen Babyloniksi. Pohjoisvaltiolaiset ryöstivät Etelää politiikan nimissä ja Etelävaltioiden tuli maksaa erityisesti vanhaa plantaasinomistaja luokkaa rasittavia suuria veroja. Toisaalta koulutusta järjestettiin kaikille, niin mustille kuin valkoisillekin, sillä nyt johdossa oleva luokka ei osannut edes kirjoittaa nimeään. Tämä pohjoisesta saapunut tunkeilijoiden ja mahtailijoiden joukko yhdessä vapautettujen orjien kanssa sai monet vanhan Etelän johtajista pyrkimään takaisin valtaan Ku Klux Klanin avulla. Tämä yritti väkivallan ja terrorin avulla tuhota mustien äänivallan ja pohjoisesta tulleiden onnenonkijoiden herruuden. (Miller 1969, 303-310.)

2.3 Sodan aiheuttama muutos ja naiset sisällissodan aikaan

Yläluokan miesten suhtautuminen naisiin oli isällistä. Etelän yläluokan nainen kasvatettiin olemaan miehen alainen. Hänen vastuullaan oli kodin hoitaminen. Hänen ei oletettu sotkeutuvan politiikkaan tai muihin yhteiskunnallisiin asioihin. Naisen ei sallittu uhmata sukupuolisia tai rodullisia suhteita. Nortonin mukaan monet naiset olivat onnettomia avioliitossaan miesten alaisena, ja monien asema saattoi olla jopa huonompi kuin orjien. (Norton 1990, 287-288.)

Etelän kouluissa opetettiin yleissivistäviä aineita ja kasvatettiin oppilaat herrasmiehiksi ('gentleman') ja hienoiksi naisiksi ('[great] lady') (Nash 1990, 494). Naisille opetettiin koulussa kielioppia, kieliä, maantietoa, mutta ei juuri ollenkaan luonnontieteitä ja matematiikkaa. Mentytään naimisiin nainen menetti kaikki lailliset oikeudet miehelleen. Hänen tuli tehdä plantaasilla paljon: vahtia

ruuanlaittoa, huolehtia talosta ja lapsista ja hoitaa sairaita orjia. (Norton 1990, 288.)

Sodan aikana naisten rooli ja tehtävät kuitenkin muuttuivat. Naiset tulivat perheen pääksi ja joutuivat tekemään miesten töitä. Vain kaikkein rikkaimmilla oli tarpeeksi palvelijoita, jotta naisten ei tarvinnut muuttaa tapojaan, ja jopa joutua työhön pellolle. Naiset saattoivat myös mennä töihin kodin ulkopuolelle, virkoihin, jotka ennen olivat kuuluneet miehille. Esimerkiksi kouluihin palkattiin naispuolisia opettajia. (Norton 1990, 406.)

Samoin kuvattiin käyvän myös *Tuulen viemän* naisille. Sodan alussa Scarlett ja muut naiset hoitavat haavoittuneita sotilaita sotasairaalassa. Paitsi sitomaan haavoja Scarlett joutuu myös mm. amputoimaan potilaiden raajoja ilman, että he saivat puudutusta. Äitinsä kuoltua hieman ennen sodan loppua Scarlettin täytyy ottaa vastuu sisaruksistaan, Melaniesta ja tämän lapsesta, muutamasta jäljelle jääneestä orjasta ja järkensä menettäneestä isästään. Hän joutuu raatamaan aamusta iltaan sairaudesta heikkojen ja valittavien sisarusten kanssa puuvillapellolla saadakseen edes jonkinlaisen elannon perheelle. Myöhemmin hän jopa ryhtyy hoitamaan liikeyritystä, mikä naiselle oli erittäin harvinaista.

Tuulen viemää kertoo sodan aikana ihmisten välisten suhteiden muuttuneen "hauskan epävirallisiksi". Tyttöjen luona kävi vieraita miehiä, joilla ei ollut suosituskirjeitä ja joiden esi-isät olivat täysin tuntemattomia. Äidit saattoivat nähdä tyttärensä pitävän näitä miehiä kädessä ja jopa suutelevan heitä. Nähtiin jopa "koko Etelän olevan menossa kohti täydellistä moraalista romahdusta". Miehillä ei kuitenkaan ollut enää aikaa käydä läpi kaikkia hyviin tapoihin kuuluvia muodollisuuksia, kun kuolema saattoi koittaa jo seuraavalla viikolla.

Samoin kerrotaan, että Rhettiä ei mitenkään olisi hyväksytty seurapiireihin, ellei sota olisi mullistanut asioita ja ellei hän olisi auttanut Konfederaattia niin paljon. Nyt yläluokan naiset huomasivat, että isänmaanrakkauden nimissä heidän piti

olla suvaitsevaisempia. Kaikki ymmärsivät sen, että Etelän kohtalo riippui paitsi rintamalla taistelevista miehistä myös jenkkien rakentaman saarron murtavista laivoista. Tosin ei mennyt montakaan kuukautta, kun Rhett taas erotettiin seurapiireistä hänen sanottuaan julki ajatuksensa sodasta ja etelävaltiolaisista yleensä.

3. FEMINISTINEN KIRJALLISUUDENTUTKIMUS

3.1 Käsitteiden määrittely

Eri lähteet määrittelevät ja nimeävät feministisen kirjallisuudentutkimuksen eri tavoin. Englannin kielessä käytetään yleensä termiä 'feminist literary criticism' ja suomessa vaihtelevat 'feministinen kirjallisuudentutkimus', 'feministinen kritiikki' ja 'naistutkimus'. Lisäksi teoria jaetaan useampaan osaan, joiden nimitykset vielä vaihtelevat.

Elaine Showalter jakaa naistutkimuksen feministiseen kritiikkiin ja gynokritiikkiin. Feministinen kritiikki on poliittista, poleemista ja ideologista. Siihen kuuluu naisten käsittely kirjallisuudessa, mm. stereotyyppit. Gynokritiikki puolestaan käsittelee naista kirjoittajana, luovana ja naisten käyttämää kieltä. (Tuohimaa 1988, 15.)

Toril Moi jakaa feministisen kirjallisuudentutkimuksen teorian kahteen pääluokkaan: naiskirjallisuudentutkimukseen ja naisellisuuden teoriaan. Naiskirjallisuudentutkimus merkitsee tutkimusta, joka jollain tavoin koskee naisia. Sitä voidaan analysoida sen perusteella, onko se feminististä ja onko sen mukaan naispuolinen sama kuin feministinen vai yhdistääkö se naispuolisuuden ja naisellisuuden. (Moi 1990, 33.) Naisellisuuden teoriat puolestaan merkitsevät teorioita, jotka koskevat naisellisuuden konstruointia. Se on taipuvainen biologismiin, eli lähinnä määrittelee naispuolisuutta. Tällainen essentiaalinen teoria puolestaan ajaa patriarkaatin etuja. Näin ollen feminismi tarvitsee Moian mukaan "epäessentiaalisen teorian ihmisen sukupuolisuudesta ja halusta, jotta ymmärrettäisiin sukupuolten välisiä valtasuhteita." (Moi 1990, 35.) Yhteenvetona hän tiivistää: naisten kirjoittaminen on *naispuolista*, *feministinen* puolestaan ottaa antipatriarkaalisesta ja antisekstistisen kannan ja *naisellista* on kirjoittaminen, jota vallitseva

yhteiskunnallinen/kielellinen järjestys marginalisoi, eli vähättelee (Moi 1990, 36.)

Hökän mukaan taas feministisessä kirjallisuudentutkimuksessa erottuu kolme pääsuuntaa: naistutkimus, feministinen tutkimus ja dekonstrukttiivinen feminismi. Näistä naistutkimus on saanut alkunsa yhteiskunnallisena tasa-arvonvaatimuksena. Se on merkinnyt naiskirjailijoiden työn, merkityksen ja aseman näkyväksi tekemistä sekä naisten kirjoittamisen perinteen tutkimista ja arviointia. Naistutkimus analysoi kirjallisuuden naiskuvia ja naisellisuuskäsityksiä niin miehisten mielikuvien, kulttuuristen ja mytologisoituneitten käytäntöjen kuin naisten omien kokemusten pohjalta. Feministinen kirjallisuudentutkimus korostaa voimakkaasti naisen ja miehen, feminiinisen ja maskuliinisen eroa ja poikkeavuutta naiskokemuksen ja naisten käyttämän kielen perusteeksi. Se etsii miehisten symbolijärjestyksen sijasta ja sisältä naisten tapoja kirjoittaa ja lukea ja pyrkii näyttämään naisen äänen ja kielen paikan ja siten myös naisten identiteetin. Se pyrkii kriittiseen tietoon myös näiden tapojen psykologisesta, kulttuurisesta ja historiallisesta ehdollisuudesta. (Hökkä 1996, 9.) En ole kiinnostunut Tuulen viemästä kielen tasolla, joten tämän määritelmän mukaan käytän enemmän naistutkimusta. Kuitenkin myös feministisestä tutkimuksesta saan tietoa tähän, joten käytän niitä rinnan ja sisäkkäin. Toki Mitchell kielivalinnoillaan saattaa myös luoda naiskuvaa, mutta keskityn tutkimaan vain tuota naiskuvaa ja -käsitystä, en sitä, miten se kielellisesti on ilmaistu. Myös dekonstrukttiivinen feminismi liittyy tutkimukseeni, koska siinä on kyse konstruoidun naisen roolin ottamisesta ja esittämisestä (Hökkä 1996, 11).

Ymmärrän käsitteet niin, että feministinen kirjallisuudentutkimus on yläkäsite erilaisille suuntauksille, joten käytän lähtöasetelmana sitä. Naistutkimuksen ymmärrän alakäsitteenä, jonka avulla tutkitaan juuri kirjallisuuden naisesta luomaa kuvaa, eli tutkitaan naiskäsityksiä ja sitä, miten kirjallisuudessa naista ja naisen yhteiskunnallista asemaa ja kuvataan. Itse tutkin juuri tätä. Haluan kuitenkin käsitellä feminististä kirjallisuudentutkimusta laajemmin kuin

pelkästään naistutkimuksen alueelta, koska tarkkaa rajausta on mahdoton tehdä, sillä jokainen teoreetikko tuntuu määrittelevän asiat omalla tavallaan.

Feministisessä kirjallisuudentutkimuksessa toistuvat termit, joita myös jokainen teoreetikko käsittelee omalla tavallaan. Toril Moi on määritellyt ne seuraavasti: *Feminismi* ['feminist'] on poliittinen termi, joka tarkoittaa taistelua patriarkaattia ja seksismiä vastaan, se ei siis liity sosiaaliseen sukupuoleen tai sukupuoli-identiteettiin. *Nais-/naispuolinen*, *naiseus* ['female'] taas on biologista ja *feminiinisyys* tai *naisellisuus* ['femine'] on kulttuurisesti määriteltyjä ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä, kasvatusta ja sosiaalisia normeja, eli sosiaalinen sukupuoli. (Moi 1985, 12-13.)

Ranskan kielessä termien määrittely ei ole yhtä ongelmaton kuin englannissa. Substantiivilla *femme* (*nainen*) on vain yksi adjektiivi: *fémin*, kun englannissa niitä on kaksi: *female* (*nais-/naispuolinen*) ja *feminie* (*sosiaalinen sukupuoli*). Ranskassa tätä ratkaisevaa merkityseroa ei siis voida ilmaista eri sanalla. (Moi 1985, 115.)

Feminiinisyys on siis kulttuurinen konstruktio, sosiaalinen sukupuoli, 'gender'. Patriarkaalinen sorto pakottaa feminiinisyiden yhteiskunnallisia standardeja kaikkiin biologisiin naisiin ja uskottelevat, että ne ovat luonnollisia. Naiset, jotka eivät mukaudu standardeihin, luokitellaan epänaisselliseksi ja luonnottomiksi. Patriarkaatile on edullista, että 'feminiinisyys' ja 'naiseus' eivät juuri erotu toisistaan, joten feministien on purettava epäselvyys ja osoitettava, että naiset eivät välttämättä kaikki ole feminiinisiä. (Moi 1985, 82.)

Sinikka Tuohimaa puolestaan sanoo seuraavasti:

"Käsitteet feministinen ja feminiininen muodostuvat vedenjakajiksi feministisen tutkimuksen eräille rajanvedoille. Termi feministinen liittyy tutkimuksen naisemansipaatioon, jonka ensimmäinen aalto oli vuosisadan vaihteessa ja toinen 1960-luvulla; myös 1980-luvun uudesta radikaalifeminismistä voidaan puhua. Naisemansipaatio merkitsee vaatimusta muuttaa naisten alistettu asema dominoivaksi.

Feminiininen tarkoittaa niitä naiselle ominaisia piirteitä, jotka naistutkimus on nähnyt naiskulttuurin arvoina: empaattisuus, joustavuus, hellyys, ihmissläheisyys... Nämä ovat jyrkästi vastakkaisia tyypillisesti maskuliinisinä pidetyille aggressiivisuudelle ja vallantahdolle. Tästä näkökulmasta käsitteet feminiininen ja feministinen muodostuvat yhtä ristiriitaisiksi kuin käsitteet maskuliininen ja feminiininen. Kuitenkin englanninkielinen käsite 'feminist criticism' on vakiintunut tarkoittamaan koko naistutkimuksen kenttää." (Tuohimaa 1988, 21.)

Yleensä vasta kun naiskirjailijan tekstejä arvioidaan koko naistradition yhteydessä, voidaan tekstejä täysin tulkita. Naiskirjoituksessa on havaittu selkeästi olevan yhtenäisiä piirteitä. Usein toistuva yhteinen piirre on mm. naisten välisen ystävyuden, lojaaliuden ja rakkauden esittäminen ja korostaminen. (Morris 1997, 76.)

Monet naiskirjailijat myös käyttävät kirjojaan tarkoituksellisesti todistaakseen raakojen järjestelmien tai tapahtumien naisille aiheuttaman sorron ja kärsimyksen todisteena ja protestina. Naiskirjoitus voi myös muokata miesten kirjoittamaa näkemystä naisen seksuaalisuudesta ylistämällä sitä ja ilmentämällä naisen ruumiin nautintoa ja kauneutta. (Morris 1997, 76).

3.2 Feministinen kirjallisuudentutkimus

3.2.1 Feministisen kirjallisuudentutkimuksen historia ja kehitys

Seksuaalisuutta koskevaa eroa on perinteisesti käsitelty etenkin psykoanalyysin avulla. 1920 - 30 -luvulla, eli Tuulen viemän kirjoittamisen ajankohtana, keskustelu naisen ja miehen eroavuudesta oli erityisen vilkasta. Freudin teoriat herättivät keskustelua naisellisuudesta ja miehisydestä. Samaan aikaan heräsi kysymys patriarkaalisesta kulttuurista, 'isän vallasta'. Keskustelu kuitenkin laantui sodan aikana, mutta vilkastui uudestaan 1960-luvulla, erityisesti Ranskassa. (Sivenius 1984, 5.)

Feministinen tutkimus ja feministinen kirjallisuudentutkimus lähtivät alun alkaen liikkeelle naisen marginaalisesta asemasta yhteiskunnassa. Ranskassa 1949 Simone de Beauvoir'n *Le deuxième sexe* -teos aloitti naisen asemaa pohtivat keskustelut. USA:ssa naisliike syntyi 1960-luvun lopulla osana kansalaisoikeusliikettä muiden vähemmistöliikkeiden (mm. mustat ja latinanlais-amerikkalaiset) kanssa. Bett Friedanin teos *The Feminine Mystique* (1963) aloitti tutkimuksen, joka selvitti naisen asemaa ja merkitystä yhteiskunnassa nyt ja menneisyydessä. Feministinen tutkimus alkoi yhteiskuntatieteellisenä, mutta on levinnyt mm. humanistisiin tieteisiin, luonnontieteisiin ja teologiaan. Feministinen teoria on kehittynyt paitsi omana alueenaan, myös yhdessä jo olemassa olevien teorioiden ja menetelmien, kuten semiotiikan, reseptitutkimuksen, marxilaisen kritiikin ja psykoanalyysin, kanssa. Edelleenkin sen tavoitteena on säilyttää monitieteellinen näkemys (Tuohimaa 1988, 21, 32.)

Feministinen kritiikki teoriana ja metodina kehittyi vasta 1960-luvun lopulla. Feministinen tutkimuksen alkuvaiheelle oli ominaista teoriakielteisyys, koska kiinteän teorian luominen nähtiin yleisesti miehisenä orientaationa. Jälkistrukturalismi ja dekonstruktio ovat kiehtoneet feminististä kritiikkiä. Myös semiotiikka tarjoaa lähtökohdan feministiseen kritiikkiin. Naistutkimuksessa on keskeistä käsitys sukupuolen määrittämähistoriasta, yhteiskunnasta, tieteestä ja ajattelutavasta sekä kielestä niiden ilmauksina. (Tuohimaa 1988, 31.)

Elaine Showalter väittää teoksessaan *A Literature of Their Own*, että ei ole olemassa erikseen miehen ja naisen kirjoitusta, sillä naisen seksuaalisuus ja mielikuvitus on aina ollut kiellettyä. Näin ollen koko kirjoitustraditio on miehistä, koska naiset ovat kokeneet, että he voivat kirjoittaa ainoastaan miehisen mallin mukaan. (Tuohimaa 1988, 25.) Hän myös esittää kolme kaikille kirjallisille alakulttuureille yhteistä historiallista kehitysvaihetta, jotka siis kuvaavat myös naiskirjallisuuden historian vaiheita: Ensinnäkin jäljitellään hallitsevan perinteen vallassa olevia keinoja ja sisäistetään taiteen standardit ja sosiaaliset roolit.

Toisella kaudella protestoidaan näitä standardeja ja arvoja vastaan ja puolustetaan vähemmistön arvoja. Viimeinen kausi on itsensä löytämisen kausi, jolloin etsitään omaa identiteettiä. Naiskirjailijoiden kohdalla nämä kaudet voisi Showalterin mukaan nimittää *feminiiniseksi, feministiseksi ja naiseuden kaudeksi*. Feminiininen kausi alkaa 1840-luvulla, jolloin naiset alkoivat kirjoittaa miespuolisilla salanimillä, ja se kestää George Eliotin kuolemaan, vuoteen 1880 asti. Feministinen kausi on vuodesta 1880 vuoteen 1920. Tällöin naiskirjallisuudessa käsiteltiin mm. luokkataistelua. Uuden ajan naisen sukupolven mukaan naistaiteilijan tehtävä oli kantaa vastuuta kärsivien sisariensa puolesta. Naiseuden kausi alkaa vuonna 1920 ja jatkuu yhä. Siihen kuuluvat em. kausien piirteitä ja lisäksi kehitetään naisen kirjoitusta ja hänen kokemuksensa kuvausta. (emt, 13, Moin mukaan 1985, 73, Tuohimaa 1988, 26.)

Feministisen kirjallisuudentutkimuksen suunnat ja näkökulmat ovat olleet vaihtelevia Amerikassa ja C. Iannone on kuvannut tutkimuksen kehitystä jakamalla sen kolmeen kehitysvaiheeseen. Vuosina 1968-1972 vallitsi sosiologiasta virikkeitä saanut tutkimus, jolloin kirjallisuudesta etsittiin seksistisen kulttuurin aiheuttamina naisten stereotyyppioita. 1973-1974 syntyi vasta-aalto, jolloin feminististä kirjallisuudentutkimusta vaadittiin korostamaan kirjallisuuden omia vaatimuksia. 1975-1980 on taas käyty keskustelua, josta ilmenee todellisuuden ja ideologian välinen ristiriita. Tuohimaa on nimennyt vaiheet näin: 1) Kirjallisuudentutkimuksen sosiologinen orientaatio, 2) Kirjallisuuden vaatimuksia korostava vasta-aalto ja 3) Teorioitten eriytyminen 1980-luvulla. (Tuohimaa 1988, 22.)

Ensimmäisessä vaiheessa kirjallisuus nähtiin sosiaalisena instituutiona, joka heijastaa ja muokkaa kulttuuria ja sen arvoja. Kulttuuri koettiin seksistisenä ja nainen oli niissä vallitsevissa naisrooleissa - vaimo, äiti tai rakastajatar. Miehet nähtiin naisten alistajina. Moi on arvostellut tätä vaihetta siitä, että kirjallisuus ei välttämättä ole kuva todellisuudesta eikä se aina kuvaa todellisuutta sellaisen kuin se on. (Tuohimaa 1988, 22-23.)

Seuraavassa vaiheessa stereotyyppiajattelua kritisoidaan. Kirjailijat luovat tutkijoiden mukaan taidetta, eivät kuvaa sosiaalisia ongelmia. Henkilökuvat ja juoni rakentavat teoksen kokonaisuutta, eivät vain kuvaa naisen käyttäytymistä. Kirjallisuuskritiikin tulee huomioida enemmän vivahteita ja monimielisyyksiä. Toisaalta olisi myös huomioitava historiallinen ja sosiologinen tilanne eikä vain tulkittava pelkkää tekstiä. (Tuohimaa 1988, 24.)

Kolmannessa vaiheessa keskustellaan Amerikassa naisen sensitiivisyydestä, mystisyydestä, totuudesta, arvosta ja feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta. Cheri Reisterin normatiivinen feminismi (prescriptive feminism) vaatii, että kirjallisuuden tulisi kuvata tosia naishahmoja. Kirjallisuudessa tulisi myös yhdistää naisten ja miesten kulttuurien hyvät puolet ja tarjota naisille hyviä roolimalleja, joihin he voivat samaistua. (Tuohimaa 1988, 25.)

3.2.2 Feministisen kirjallisuudentutkimuksen tehtävä, tavoitteet ja tutkimuskohteet

Feministisessä tutkimuksessa keskeisin ongelma on käsitepari mies-nainen, jotka perinteisesti kulttuurissamme käsitetään toistensa vastakohtiksi. Ranskalaiset tutkijat, mm. Cixous, ovat pyrkineet purkamaan tätä dikotomiaa ja samalla he ovat horjuttaneet koko länsimaalaisen perinteen ja kulttuurin perustoja. (Tuohimaa 1988, 20-21.)

Feministisen kritiikin keskeinen tehtävä on määritellä käsite nainen. Feministisen kirjallisuudentutkimuksen tavoite on Elaine Showalterin mukaan tutkia naista lukijana ja kirjoittajana. Tämä on saanut tutkijat pohtimaan naiskirjailijoiden asemaa kirjallisuushistoriassa, etsimään teoksista feminiinisiä asioita, kuten naishahmot, naistietoisuus ja naisten kieli. (Tuohimaa 1988, 32.)

Ellen Messer-Davidovin mukaan feministisen kirjallisuudenteorian (tai kritiikin) tutkimuskohde ei ole kirjallisuus vaan feministinen tutkimus niistä sukupuolta

(sex-gender) koskevista ajatuksista, joita ihmiset ilmaisevat kirjallisuudessa. Hän myös korostaa, että sex-gender, joka on verrattavissa rotuun tai luokkaan, on sosiaalinen, psykologinen ja kulttuurinen kokemus. Sex-gender -käsite on suomennettu yhteiskunnalliseksi sukupuolijärjestelmäksi, mikä ei Tuohimaan mukaan tee oikeutta käsitteelle. Näin hänen mukaansa tutkimustavoitteesta tulee ideologinen ja poliittinen. (Tuohimaa 1988, 14).

Tuohimaan mukaan feministisen kritiikin keskeisin teoreettinen kysymys on, mitä on naiseus ja miten sitä kirjallisuudessa ilmaistaan. ”Naista voidaan tarkastella joko kirjailijan, kertojan tai kertojien sekä kirjan henkilöiden näkökulmasta. Naisnäkökulmasta voidaan ottaa myös kirjan tyyli tai ilmaisu kokonaisuutena tarkasteltavaksi. Sukupuoleen perustuva tarkastelunäkökulma rakentuu oppositiosta mieheys-naiseus.” (Tuohimaa 1988, 89.)

Jotta naiseus ja mieheys -käsitteitä voisi ymmärtää, edellyttävät ne tiettyjä yhteisiä ominaisuuksia. Käsitteiden tuntomerkit otetaan malleista, joilla miehen ja naisen ominaisuuksia (olevia tai tavoiteltavia) on määritelty kulttuurissamme. Tällaisia ovat esimerkiksi aktiivisuus - passiivisuus, voima - heikkous, äly - tunne. (Tuohimaa 1988, 89.) Näiden patriarkaalisten oppositioiden sijaan feministinen kirjallisuudentutkimus pyrkii saamaan sukupuolten välille sovintoa ja tasapainoa (mm. androgynia-teoria). Voidaan ajatella, että sekä miehessä että naisessa on sekä maskuliinisuutta että feminiinisyttä, ja miehillä maskuliininen on yleensä hallitsevampi kuin feminiininen ja toisinpäin, ja nämä ovat ideaalitapauksessa sopusoinnussa keskenään. Tämä ei kuitenkaan poista täysin oppositioita. Androgynia voi olla ilmiö, jossa mies- tai naiskirjailija ja hänen luomansa hahmot ovat monipuolisia ja värikkäitä, eivät feminiinisen ja maskuliinisen stereotyyppioita. (Tuohimaa 1988, 90-91.)

Naistutkimuksen tehtävä on Tuohimaan mukaan tutkia ja paljastaa kirjallisuustieteessä ja kirjallisuudessa vallitsevat patriarkaaliset ja perinteiset ajattelumallit. Tutkimus analysoi mennyttä ja nykyistä aikaa ja sen tavoitteena on saada naisena ja miehenä oleminen uuteen valoon. (Tuohimaa 1988, 15.)

Tuohimaan mukaan naiskirjallisuudessa on selkeästi tällä hetkellä nähtävissä ainakin kahdenlaisia tavoitteita. Ensiksi tutkimus toteuttaa feminististä tutkimuspoilittiikkaa tutkimalla naiskirjailijoiden teoksia, arvioimalla uudestaan naiskirjailijoiden asemaa kirjallisuushistoriassa ja etsimällä teoksista feminiinisiä elementtejä, kuten naishahmot ja naisten kieli. Kun miehet ovat osoittaneet kiinnostustaan naistutkimusta kohtaan, eräät tutkijat ovat kärjistetyesti väittäneet, että vain nainen voi lukijana ja tutkijana voi löytää teoksista feminiinisyden. Naiskirjallisuuteen osallistuneita miestutkijoita ovat mm. K.K. Ruthven, Terry Eagleton, Jacques Derrida ja Jonathan Cullers, jonka mielestä naistutkimus on yksi tärkeimmistä nykyteorioista. Toiseksi feministinen kritiikki toimii kriittisenä teoriana muiden teorioiden ja menetelmien sisällä, jolloin tavoitteena on feministisen tietoteorian muokkaaminen. Mies- ja naistutkijat, mm. Jacques Derrida, Alice Jardin, Hélène Cixous ja Luce Irigaray, ovat yhdessä luoneet tällaista teoriaa. (Tuohimaa 1988, 21-22.)

3.2.3 Tärkeimmät teoreetikot

Ranskalainen tutkija Hélène Cixous on vastannut kysymykseen ”Mitä nainen on?” luettelemalla seuraavia patriarkaalisia binaarisia vastakohtaisuuksia:

mies	nainen
aktiivisuus	passiivisuus
isä	äiti
järki	tunne
älyllinen	tunteellinen

Näin ollen mies edustaa aina vahvaa, myönteistä ominaisuutta, kun taas nainen heikkoa ja kielteistä ominaisuutta. Tämä edustaa siis patriarkaalista arvomaailmaa, joille länsimainen kirjallisuus ja filosofia perustuvat. Cixous itse ei hyväksy maskuliinisuuden ja feminiinisyden binaarista vastakohtaisuutta.

(Moi 1985, 122.) Hänen mukaansa binaarisen ajattelun tilalle tulisi asettaa monimuotoinen heterogeeninen *différence*-käsite, joka perustuu Derridan *différance*-käsitteelle. Derridan mukaan merkitys ei muodostu binaaristen oppositioiden kautta vaan ilmaisun vapaan leikin avulla. (Tuohimaa 1988, 36.)

Cixousin mukaan äiti ja lapsi ovat yhtä. Mies kieltää äitinsä, mutta nainen ei, ja näin ollen nainen 'hyvän äidin' suojelemana voi kirjoittaa turvassa ja vaaroilta suojattuna. (Moi 1985, 134.) Cixousin mielestä feminiininen kirjoitus on keino luoda uudelleen spontaani suhde naisruumiin fyysiseen mielihyvään, ja se voidaan tulkita positiivisesti, utopistisena visiona naisluovuudesta yhteiskunnassa, joka ei ole sortava eikä seksistinen (Moi 1985,138).

Luce Irigaray on tutkinut feminismiä laajasti. Hän on tutkinut mm. Freudia, Nietzscheä ja Heideggeria. Monumentaaliossa väitöskirjassaan *Spéculum de l'autre femme* ('Toisen naisen spekulatiivinen' vuodelta 1974) hän tulkitsee mm. Freudin näkemyksiä feminiinisuudesta. Freudilainen teoria sukupuoli-eroista perustuu näkyvään eroon: miehellä on silminnähtävä sukupuolielin, penis, mutta naisella ei. Naiseuteen liittyvä ero on miehisen normin puuttumista. Kulttuurissamme nainen on representaation ulkopuolella, poissaoleva, ja siksi feminiininen on kiellettyä. Freudin tulkintaan peniskateudesta Irigaray kommentoi, että se tehtävä on pönkittää miehen psyykeä. Niin kauan kuin naisen ajatellaan kadehtivan penistä, mies voi olla varma siitä, että se on hänellä. Nainen on miehen Toinen, hänen käänteis- tai peilikuvansa. Näin ollen patriarkaalinen diskurssi jättää naisen representaation ulkopuolelle., poissaolevaksi, kääntöpuoleksi tai jopa 'vähäisemmäksi' mieheksi. Feminiininen sellaisenaan on torjuttua ja palaa hyväksytyssä muodossa miehen peilattuna Toisena. (Moi 1985, 149-151.)

Irigaraylle feminiinisyys on monikertaista ja moninaisuutta. Naisen seksuaalisuus ei ole poissulkevaa, se ei toimi joko/tai -mallin mukaan. 'Le parler femme', eli naisenpuhe syntyy automaattisesti naisten välille, mutta katoaa heti, kun yksikin mies on läsnä. (Moi 1985, 161.)

3.3 Nainen kirjallisuudessa

3.3.1 Naisihanne ja roolit

Perinteinen naisihanne on ehdoitta rakastava, ikuisesti anteeksiantava ja uhrautuva, samalla hän on rakkausetiikan mukainen ihmisihanne (Korte 1988, 14). Se jättää erittelevän arvotajun ja sen kehittämisen naisen elämässä syrjään (Korte 1988, 17). Naisihanteen ja -roolin jyrkkä irrallisuus valtaetiikasta merkitsee yksityisen naisen elämässä jälleen harhaisuuden vaaraa. Perinteiseen naisihanteeseen sidottu nainen saattaa odottaa miehen toimivan puolestaan. Tällöin hän ei kasva ihmisenä, vaan antaa toisille (miehille) vallan päättää omasta elämästään. Miehen perinteinen ihanne on ollut valtaetiikan mukainen: ihannemies on toimija ja rohkea sankari, eli miehelle on perinteisessä roolijaossa langennut valta, naisille rakkaus. (Korte 1988, 19.)

Rakkauden, oikeudenmukaisuuden ja vallan käsitteille muodostuu erilaiset etiikkateoriat. Valtaetiikan subjektina on ihminen persoonallisuutena, jolla on yksilöllisiä tarpeita ja kehityspotentiaaleja. Vapaus on vapautta toteuttaa itseään, siis negatiivista vapautta. Oikeudenmukaisuusetiikassa ihminen on ego suhteessa toisiin ihmisiin, hän arvioi oikeaa ja väärää ottamalla huomioon toiset ihmiset. Sen mukainen vapaus on positiivista, eli ihminen rajoittaa omia tekojaan toimiakseen siveellisesti oikein. Rakkausetiikassa taas ihminen on egoa syvempi subjekti. Etiikan ainoa varsinainen hyve on kyky rakastaa. vapaus on todellista ja sisäistä. (Korte 1988, 19-20).

Naisen perinteinen rooli on miehen roolin peilikuva. Miehen perinteinen rooli edellyttää miehen omien tarpeiden ja potentiaalien toteuttamista ja suurta vapauden vaatimusta ulkoisista rajoituksista. Näin ollen on luotava valtasuhteet, jotka osoittavat, kenen valta on ensisijaista. Naisen asema, tarpeet ja tavoitteet ovat alisteisia miehelle. Kun naiselle ei ole annettu vapautta omien tarpeiden ja tavoitteiden toteuttamiseen, hänelle on jäänyt sisäinen

sydämen vapaus, joka syntyy kyvystä rakastaa kaikissa olosuhteissa. (Korte 1988, 21.)

Naiskuvaa leimaa patriarkalisessa kulttuurissa vahva kaksijakoisuus. Naisihanne on kaunis, mutta reaalin naiskuva on sitäkin arkisempi. Naisen alistettu asema rationalisoidaan ja tehdään hyväksyttäväksi rakkausetiikan ihanteella, mutta samalla alistettu asema johtaa rakkausetiikan ihanteen vääristymiin arkielämässä ja näistä piirteistä koostuu arkinen, yleensä negatiivinen naiskuva. Naisen perinteisen roolin ristiriita onkin ihanteen ja arkisen elämän välinen jännite: ihanne on rakkauden täyttämä mutta arjessa tarvitaan myös valtaa itsensä toteuttamiseksi. (Korte 1988, 24-25.)

Naisten tyypillinen elämänongelma paljastuu mm. kaunokirjallisuudessa: toisten tarpeista huolehtiminen oman autenttisuuden kustannuksella (Korte 1988, 25). Vaatiessaan oikeuksiaan ja etsiessään omaansa hän potee huonoa omatuntoa, koska ei täytä ihanteen vaatimuksia. Toisaalta alistuessaan epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen hän joutuu kieltämään oman oikeudenmukaisuuden tajunsa ja samalla viha epäoikeudenmukaisuuksia kohtaan kasvaa. (Korte 1988, 39-40.)

Vallan ongelmat naisten elämässä ovat kaksijakoisia: naisten alistettu asema ja sitä tukeva perinteinen naisihanne ja toisaalta ne eettiset ongelmat, joita valtaetiikka, perinteinen miesten maailma pitää sisällään. Perinteinen naisrooli ja -ihanne voi ohjata naisen sellaiseen elämänpiiriin (esim. kotiäidiksi tai vääriin ammattiin), joka ei ole hänen yksilölleen antoisa ja tyydyttävä. (Esim. Scarlett oli älykäs liikenainen, mutta sen hetkinen yhteiskunta ja kulttuuri eivät hyväksyneet sitä ja pyrkivät muuttamaan häntä perinteisen mallin mukaiseksi naiseksi.) Rakkaus voi muuttua ansaksi myös siten, että huomaamattaan nainen käyttää perinteistä roolia pakopaikkana kohdatessaan vaikeuksia reaalisessa todellisuudessa. Halu paeta vaikeuksia on yleisinhimillistä, mutta naisen perinteinen rooli vahvistaa tätä pakoa naisen elämässä tehden sen

helpoksi. Paon harhaisuus on kuitenkin siinä, että ihmisenä ei voi kasvaa, ellei kamppaile ja selvitä ongelmiaan. (Korte 1988, 43-47.)

Morris on määritellyt seuraavat miesten luomat naiskuvat: viettelijätär, heikompi astia, täydellinen nainen ja syöjätär. Viettelijätär on kielteinen kuva seksuaalisesta naisesta, joka vaatii moraalista sensuuria ja rankaisemista. Tämä kuva heijastaa miesten pelkoa siitä, että he menettävät vallan ja kontrollin sukupuoliaktissa. Heikompi astia kuvaa miesten pelkoa naisten hallitsevasta ja taatusta roolista verrattuna miesten rooliin. Tästä johtuu luovuuden ja tiedon kuvaaminen miespuolisena ja jumalallisena ja väite, että nainen on riippuvainen miehestä. Täydellinen nainen: naimisissa olevien ja neitojen hyveinä ovat puhtaus ja alistuvuus. Miehet näkevät naiset kuitenkin stereotyyppisesti eivätkä näin ollen opi tuntemaan naista ja ovat sen vuoksi epävarmoja. Syöjätär: naiset, jotka koetaan epäviehättäviksi ja alistumattomiksi, ovat kaksin verroin uhkaavia. Siksi heidät esitetään todellisuudessa miestä haluavina ja rangaistuksen ansaitsevina. (Morris 1997, 48.)

3.3.2 Sankaritar kirjallisuudessa

Every woman is a whore except
my mother who is a saint
Italian saying (Easthope 1990,128)

Tästä italialaisesta sanonnasta näkyvät hyvin kaksi miesten yleensä luokittelemaa naistyyppiä: 'huora' ja 'madonna'. *Tuulen viemässäkin* ovat molemmat edustettuna: Scarlett ja Melanie. Easthope mainitsee esimerkissään juuri samankaltaisen parin 1980-luvun saippuaopperasta *Dynastia*. Hän kuvaa Krystalin ja Alexis'n täydellisiksi vastakohtiksi: vaalea-tumma, koti-ihminen-uranainen, kiltti-ilkeä, tyhmä-viisas; kuvaus on aivan kuin olisi kyse Scarlettista ja Melaniesta. Krystelistä, joka siis vastaa Melaniea, sanotaan, että hän on "an American Aphrodite, good as she is beautiful", kun taas Alexis'n (ja Scarlettin) määritelmä on "the female of the species is deadlier than the male". (Easthope 1990, 128-130). 'Huora' on nainen, jota miehet haluavat ja himoitsevat, ja

'madonna' on nainen jota rakastetaan ja joka halutaan vaimoksi ja äidiksi. Tätä kahtiajakoisuutta on selvitetty mm. psykoanalyysin kautta, jonka mukaan madonna-tyyppi edustaa miehille rakkautta omaan äitiinsä. Toiseen tyyppiin taas kohdistuvat miehen eroottiset kuvitelmat ja haaveet. (Easthope 1990, 132.)

Ideaali romanttinen sankaritar on yleensä naiseuden ja naisellisuuden esikuva. Lähestulkoon kaikki sankarittaret ovat kauniita ulkonäöltään. Kaikki ovat yhtä tietämättömiä omasta kauneudestaan ja sen vaikutuksista muihin. (Radway 1987, 126.) Scarlettin kuvaus Tuulen viemän alussa poikkeaa hieman tyyppillisen sankarittaren kuvauksesta: "Scarlett O'Hara ei ollut kaunis, mutta sitä harvoin tulivat huomanneeksi ne, jotka joutuivat hänen viehätysvoimansa lumoihin" (5). Scarlett sitävastoin on erittäin tietoinen omasta lumoamisvoimastaan eikä häikäile käytä sitä hyväkseen. "The ideal heroine's thinly disguised sexuality and more explicitly developed rebelliousness do not threaten the reader, in large part because the fact of her femininity is never left in doubt. -- she is always portrayed as unusually compassionate, kind and understanding." (Radway 1987, 127.)

Radwayn mukaan romanttinen tarina syyttää naisten omaa riittämättömyyttään täydellisenä vaimona ja äitinä. Samalla kun 'romanssi' luo utopiaa esittämällä uudenlaisen miehen ja naisen välisen suhteen, jossa molemmat välittävät ja huolehtivat toisistaan, se ei onnistu selittämään, millä keinon sankaritar tarkalleen ottaen saa miehisen pidättyvyyden ja julmuuden hellyydeksi ja omistautuneisuudeksi. (Radway 1987, 128.)

Romanttisen fantasian sankari puolestaan kuvataan poikkeuksetta maskuliiniseksi. Kirjailija korostaa sankarin miehisyyttä luettelemalla yksityiskohtaisesti, mikä kaikki miehessä on maskuliinista. Lähes kaikki hänessä on kovaa ja tummaa, mutta joka tapauksessa kovan ulkokuoren alla piilee aina herkkä ja haavoittuvainen sielu. (Radway 1987, 128.) Tuulen viemän sankareista Rhett edustaa ulkonäöltään maskuliinista sankaria. Hänen

maskuliinisuutensa asetetaan kuitenkin kyseenalaiseksi, koska hän on niin kiinnostunut naisten muodista ja omasta pukeutumisestaan ja ulkonäöstään. Miehekäs ulkomuoto (leveät hartiat, suuret lihakset, seksikkyys) kuitenkin tekevät hänestä maskuliinisen. Ashley puolestaan edustaa populaarifiktioita toista miestyyppeä. Hän on passiivinen, feminiininen ja nahjusmainen mammanpoika. Siksi lukijalle onkin alusta asti selvää, kumpaa miestä Scarlettin tulee rakastaa.

Miksi sankarit ja sankarittaret sitten ovat yleensä näin selkeän maskuliinisia ja feminiinisiä (käsitteet ymmärrettynä nyt perinteisinä eli patriarkaalisinä)? Radway toteaa näin:

“The significance of heroine and hero as idea feminine and masculine types is established by the existence of two abstract foils who embody those features of the female and male personalities that must be eradicated if women and men are to continue to love each other and fill one another’s needs. The simple binary oppositions that are the basis for character differentiation in the romance are, therefore, a useful clue to the things women most fear as potential threats to heterosexual love and traditional marriage. Because their fears are embodied in the ideal romance in characters whose misbehavior is always explained away by their later destruction, the readers are encouraged to see those fears as unwarranted.” (Radway 1987, 131.)

3.3.3 Uusi nainen 1920-luvulla

Teoksessaan *The Myth of Superwoman* (1990) Resa Lynn Dudovitz toteaa naisen roolista kirjallisuudesta 1920-luvulla: ”In the 1920s, for example, popular women’s novels countered the expectation that women should pick up their lives as they were before the radical changes wrought by the First World War” (Dudovitz 1990, 4). Esimerkkinä hän kertoo Edith Hullin Sheik-romaanin päähenkilöstä. Hän on Diana, maskuliininen nainen, joka pukeutuu housuihin, ei mene naimisiin ja on muutenkin perinteisiä standardeja vastaan. Aikansa tekstit (joihin voidaan määritellä myös *Gone with the Wind*, sillä se on pääosin kirjoitettu 1920-luvulla) osoittavat, että ne tavat, miten ‘uusi nainen’ oppi muokkaamaan aiempaa radikaalia käytöstään mukautuakseen sosiaalisesti

hyväksytyihin normeihin, ovat tärkeämpiä kuin se, avioituuko hän kertomuksen lopussa vai ei. (Dudovitz 1990, 4-5.)

Scarlett edustaa Tuulen viemässä naisen muuttuvaa roolia 1930-luvulla. Dudovitzin mukaan suurin osa naisten bestsellereistä, erityisesti sukuromaanit, jatkaa siitä, mihin Tuulen viemää jäi. Ne voidaan nähdä jopa Tuulen viemän jatko-osina. (Dudovitz 1990, 37.)

Nykykirjallisuudessa, eli 1980-luvun jälkeisessä, 1920-luvun 'uuden naisen' on korvannut supernainen, joka selviää mistä vain. Hän menestyy työssään ja omistautuu uralleen. Lisäksi hän kuitenkin hoitaa perheensä ja lapsensa. Supernainen ei ole tunteellinen, vaan enemmän käytännöllinen ja järkevä. (Dudovitz 1990, 164.) Scarlett edusti jo aikanaan juuri tätä tyyppiä, joskaan hänen lasten hoitonsa ei ollut kovin aktiivista.

4. VANHOJEN ARVOJEN EDUSTAJAT

4.1 Ellen O'Hara

Scarlettin äiti kuvataan tyypilliseksi madonna-naiskuvaksi. Hän on hyvä, hellä, auttavainen, hyväsydäminen ja kaunis. Häneen ei liitetä mitään negatiivisia ominaisuuksia. Ellen teittelee miestänsä, kutsuu tätä herra O'Haraksi vielä 17 avioliittovuoden ja kuuden lapsen jälkeenkin. Ensimmäisen kerran kirjassa Ellen tavataan työn keskellä, sillä hän on menossa hoitamaan huonomaineisen, "roskaväkeen" kuuluvan Emma Slatteryyn vastasyntyntä lasta. Jo pelkkä Ellenin kosketus lohduttaa:

"In spite of her choked-back tears, Scarlett thrilled to her never-failing magic of her mother's touch, to the faint fragrance of lemon verbena sachet that came from the rustling silk dress. To Scarlett, there was something breath-taking about Ellen O'Hara, a miracle that lived in the house with her and awed her and charmed and soothed her. (28)

Ellen kuvataan muiden henkilöiden tavoin melko tarkasti. Lisäksi kertoja tietää hänen menneisyydestään, että hänellä oli takanaan epäonnistunut rakkaus serkkuunsa, mikä sai hänet menemään naimisiin itseään vanhemman ja sivistymättömämmän Gerald O'Haran kanssa.

"Ellen O'Hara was thirty-two years old, and, according to the standards of her day, she was a middle-aged woman, one who had borne six children and buried three. - - She would have been a strikingly beautiful woman had there been any glow in her eyes, any responsive warmth in her smile or any spontaneity in her voice that fell with gentle melody on the ears of her family and her servants. - - It was a voice never raised in command to a servant or reproof to a child, but a voice that was obeyed instantly at Tara, where her husband's blustering and roaring were quietly disregarded. - - She [Scarlett] had never seen her mother stirred from her austere placidity, nor her personal appointments anything but perfect, no matter what the hour of day or night. (30)

Ellen ei esiinny itse kovinkaan monessa kohdassa kirjassa, mutta hän on koko ajan läsnä Scarlettin ajatuksissa. Hän on Scarlettin omatunto, jota tämä harvoin

kuitenkaan kuuntelee. "A cold qualm of guilt assailed Scarlett at the thought of Ellen's consternation, should she ever learn of her scandalous conduct." (148)
 Pian Ellenin ajatukset Scarlettin käytöksestä ilmaistaankin kirjeen välityksellä.

"It is difficult for me to believe that you could so forget yourself and your rearing. I will pass over the impropriety of your appearing publicly while in mourning, realizing your warm desire to be of assistance to the hospital. But to dance, and with such a man as Captain Butler! - - I am heartbroken to think that you could so soon forget your rearing." (150)

Ellen on ehdottoman moitteeton ja kunniallinen nainen, ainakin Scarlettin ajatuksissa. Lukiessaan salaa Ashleyyn vaimolleen kirjoittamia kirjeitä, hän ajatteli joskus masentuneena:

"What would Mother say if she knew?' She knew Ellen would rather see her dead than know her guilty of such dishonour. This had worried Scarlett at first, for she still wanted to be like her mother in every respect." (158)

Sodan alettua ja Scarlettin muutettua Atlantaan hän käy hyvin harvoin Tarassa. Käynnit olivat hänelle pettymys, sillä hänellä ei juuri ollut tilaisuutta keskustella äitinsä kanssa. "Ellen was thin and preoccupied now and on her feet from morning until long after the plantation was asleep." (166)

Odottaessaan Melanien synnytystä Atlantassa, Scarlett ikävöi äitiään. "Scarlett longed for home and her mother as she had never longed for anything in all her life. If she were just near Ellen she wouldn't be afraid, no matter what happened." (247) Odottaessaan Atlantassa Melanien synnytystä Scarlett saa isältään kirjeen, jossa tämä kertoo Ellenin ja Scarlettin sisarusten sairastuneen lavantautiin ja kieltää Scarlettia tulemaan kotiin, jossa tauti voisi tarttua.

"Ellen was ill - perhaps dying. But Ellen couldn't be ill! She had never been ill. The very thought was incredible, and it struck at the very foundations of the security of Scarlett's life. Everyone else got sick, but never Ellen. Ellen looked after sick people and made them well again." (261)

Ellen on usein Scarlettin ajatuksissa. Tämän paetessa Atlantasta Taraan hän kestää koko matkana ajattelemalla äitiään, ja miten äiti hoitaisi heitä ja ottaisi raskaan vastuun hänen harteiltaan.

”Mother! Mother!’ she whispered. If she could only win to Ellen! If only, by a miracle of God, Tara were still standing and she could drive up the long avenue of trees and go into the house and see her mother’s kind, tender face, could feel once more the soft, capable hands that drove out fear, could clutch Ellen’s skirts and bury her face in them. Mother would know what to do. She wouldn’t let Melanie and the baby die. She would drive away all ghosts and fears with her quiet ‘Hush, hush.’” (302)

Mutta nyt Ellen ei voinut auttaa. Sillä hetkellä, kun Scarlett todella olisi äitinsä apua tarvinnut, hän ei sitä voinut saada.

Ellen sairastui, koska hoiti ja auttoi tunnollisesti aina muita. Naapurin ”roskaväki Slatteryt” sairastuivat ensin lavantautiin ja Ellen riensi parantamaan heitä. Hän ei syönyt koskaan juuri mitään, sillä hän säästi ruokaa muille perheenjäsenilleen. Seuraavaksi sairastuivat Ellenin omat lapset, Suellen ja Carreen ja lopuksi Ellen sai taudin itselleen.

Ellenin kuoltua talon väki turvautuu Scarlettiin, eikä Melaniesta, isästä ja siskoista ei ollut apua. ”The negroes looking up to her with childlike faith, clinging to her skirts, knowing that Ellen’s daughter would be the refuge Ellen had always been.” (317)

Ellen on opettanut Scarlettia kohtelemaan kaikkia ihmisiä kohteliaasti, myös orjia. Kun Scarlettista tulee sitten perheen pää ja hän pääsee vallan makuun, hän joutuu hylkäämään äitinsä opit. Hän käskee ja määrää, kohteliaisuudesta välittämättä. ”Merely holding herself erect required an effort of will-power, and she talked as briefly as possible, dispensing with the usual forms of courtesy her mother had always taught her to use with negroes.” (320) Neekereitä tuli Ellenin mielestä kohdella kunnioittavasti ja hyvin. ”Tears trembled on Pork’s hurt eyes. Oh, if only Miss Ellen were here! She understood such niceties and

realized the wide gap between the duties of a field-hand and those of house-nigger." (320)

"All the courtesy, all the gentleness Ellen had striven to instil in her had fallen away from her as quickly as leaves fall from trees in the first chill wind of autumn. Time and again Ellen had said: 'Be firm but be gentle with inferiors, especially darkies.' - - 'Love and cherish your sisters. Be kind to the afflicted'. (328)

Taistellessaan Taran olemassaolon puolesta Scarlett katkeroituu äitinsä opetuksiin, koska niistä ei ole enää mitään hyötyä.

"Nothing her mother had taught her was of any value whatsoever now, and Scarlett's heart was sore and puzzled. It did not occur to her that Ellen could not have foreseen the collapse of the civilization in which she raised her daughters, could not have anticipated the disappearing of the places in society for which she trained them so well. It did not occur to her that Ellen had looked down a vista of placid future years, all like the uneventful years of her own life, when she had taught her to be gentle and gracious, honourable and kind, modest and truthful. Life treated women well when they had learned those lessons, said Ellen. Scarlett thought in despair: 'Nothing, no nothing she taught me is of any help to me! What good will kindness do me now? What value is gentleness? Better that I'd learned to plough or chop cotton like a darky. Oh, Mother, you were wrong!' She did not stop to think that Ellen's ordered world was gone and a brutal world had taken its place, a world wherein every standard, every value had changed. She only saw, or thought she saw, that her mother had been wrong, and she changed swiftly to meet this new world for which she was not prepared." (329)

Ellen oli kasvattanut Scarlettin sen ajan normien mukaan, jotta Scarlett menestyisi siinä maailmassa, jonka Ellen tunsi. Scarlett oli opetettu tottelemaan miehiä, olemaan ajattelematta itse ja tulemaan toimeen naisellisin avuin - sellaisissa tehtävissä, joita pidettiin naisille sopivina. Ellen itse oli saanut samanlaisen kasvatuksen, eikä hänellä muuta mallia ollutkaan.

Hetkittäin Ellenin kasvatus ja opetukset tulevat Scarlettille mieleen hänen eläessään niiden vastaisesti, mutta Scarlettin itsekkyyks ja menestymisen himo ovat kovempia kuin hänen omatuntonsa.

" There was no doubt what Ellen would say to a daughter who told lies and engaged in sharp practices. She would be stunned and

incredulous and would speak gentle words that stung despite their gentleness, would talk of honour and honesty and truth and duty to one's neighbour. Momentarily, Scarlett cringed as she pictured the look on her mother's face. And then the picture faded, blotted out by an impulse, hard, unscrupulous and greedy, which had been born in the lean days of Tara and was now strengthened by the present uncertainty of life." (506)

Kun Scarlett kerää rahoja sahoillaan ollakseen jonakin päivänä rikas, hän haaveilee hienon naisen elämästä, siitä että tulisi Ellenin kaltaiseksi. Vaikka hän ei arvostakaan äitinsä kasvatusta, hän kuitenkin pyrkii myöhemmin käyttäytymään äitinsä tavoin, kasvatuksensa mukaisesti.

"When there was security in her world again, then she would sit back and fold her hands and be a great lady as Ellen had been. She would helpless and sheltered, as a lady should be, and then everyone would approve her. Oh, how grand she would be when she had money again. Then she could permit herself to be kind and gentle, as Ellen had been, and thoughtful of other people and of the proprieties, too. - - She would be a lady in the true Southern manner, as her mother had been. And then everyone would love her as they had loved Ellen, and they would say how unselfish she was and call her 'Lady Bountiful'." (516.)

Tosin Scarlett ei tullut ajatelleeksi, että Ellen ei suinkaan 'levännyt kädet ristissä' vaan hoiti plantaasin työt kokopäiväisesti ja sen lisäksi oli ystävällinen ja aina valmis auttamaan muita.

"Mother was - Oh, Rhett, for the first time I'm glad she's dead, so she can't see me. She didn't raise me to be mean. She was so kind to everybody, so good. She'd rather I'd have starved than done this. And I so wanted to be just like her in every way, and I'm not like her one bit." (635)

Näin Scarlett puhuu Rhettille omantunnontuskissaan, joita hän tunsikin Frankin kuoleman jälkeen. Tässä Scarlett myöntää ihailevansa Elleniä, vaikka toisaalta halveksiikin suuresti Melaniea, joka on hänen äitinsä kaltainen. Scarlett ei myöskään pyri käyttäytymään äitinsä tavoin, vaikka ajatteleekin niin tekevänsä sitten, kun siihen on mahdollisuus.

Ellen kuvataan oikeastaan yksipuolisen myönteiseksi ja ihailtavaksi henkilöksi, oikeaksi Etelän hienon naisen roolimalliksi. Hän oli työteliäs ja valmis

auttamaan muita. Vaikka Mitchell ei suoranaisesti arvostele millään lailla Ellenin toimia, hänen kohtalonaan on kuitenkin kuolla sen vuoksi, että hän ajatteli liiaksi muiden hyvinvointia ja asetti sen omansa edelle. Näin ollen hänen hahmonsa on liiankin epäitsekäs ja pyhimysmäinen. Pelkällä hyvyydellä ja toisten ajattelemisella Ellen ei selvinnyt tuulesta, joka Etelän yli pyyhkäisi.

4.2 Melanie Wilkens

Melaniesta piti alunperin tulla Tuulen viemän päähenkilö. Mitchellin oli tarkoitus kirjoittaa romaani hänestä, mutta kuitenkin Scarlett alkoi hallita kirjaa niin, että Mitchellin oli pakko myöntää Scarlett päätähdeksi. Melaniea kuvataan ensimmäisen kerran Scarlettin ajatuksissa.

”Ashley couldn’t, couldn’t be in love with her. Nobody could, not with a mousy little person like Melanie. Scarlett recalled with contempt Melanie’s thin, childish figure, her serious, heart-shaped face that was plain almost to homeliness.” (16)

Melaniea kuvataan kiltiksi ja herttaiseksi, Scarlettin vastakohtaksi.

Myöskään muiden ajatukset eivät ole Melaniesta kovin kauniita. Tarletonin rouva arvostelee Melaniea kovin sanoin: ”And look at little Miss Melanie. Thin as rail and delicate enough for the wind to blow away and no spirit at all. Not a notion of her own.” (69)

Kertojan välityksellä Melanie esitellään varsinaisesti grillijuhlissa. Kuvaus ei kuitenkaan juuri poikkea aiemmista henkilöiden ajatuksista, joten on uskottavaa, että kertojan kuvaus on rehellinen.

”She was a tiny, frailly built girl, who gave the appearance of a child masquerading in her mother’s enormous hoop skirts - an illusion that was heightened by the shy, almost frightened look in her too large brown eyes. - - Too wide across th cheek-bones, too pointed at the chin, it was a sweet, timid face, but a plain face, and she had no feminie tricks of allure to make observes forget it plainness. She looked - and was - as simple as earth, as good as bread, as transparent as spring water. But for all her plainness of feature and smallness of

stature, there was a sedate dignity about her movements that was oddly touching and far older than her seventeen years." (78)

Vaikka Melanieta kuvataan rumaksi, rakkaus Ashleyhyn saa hänet näyttämään kauniilta. Jopa Scarlettin on myönnettävä se, niin grillijuhlissa kuin Melanien ja Ashleyyn häissäkin.

Melanie oli onnellinen ja halusi nähdä muidenkin olevan. Koska Melanie näki ihmisissä aina vain hyvää ja ihailtavia ominaisuuksia, joita toiset eivät huomanneet, hänellä oli paljon ystäviä.

What Melanie did was no more than all Southern girls were taught to do - to make those about them feel at ease and pleased with themselves. It was this happy feminine conspiracy which made Southern society so pleasant. Women knew that a land where men were contented, uncontradicted and safe in possession of unpunctured vanity was likely to be a very pleasant place for women to live. So, from the cradle to the grave, women strove to make men pleased with themselves, and satisfied men repaid lavishly with gallantry and adoration. In fact, men willingly gave the ladies everything in the world except credit for having intelligence." (118)

Alusta asti on selvää, että Melanie on pidetty, rakastettu ja arvostettu kaikkien keskuudessa - ainoastaan Scarlett ei voi häntä sietää mustasukkaisuudessaan. Hän ei osaa arvostaa Melanien hyvyttä ja hyviä tekoja, vaan näkee hänet ainoastaan naisena, jonka kanssa Ashley on naimisissa.

Myös Melanie hoitaa sairaita sodan aikana. Annetaan kuitenkin ymmärtää, että hän tekee sitä oikeasta auttamisen halusta, eikä sairaiden löyhyä ja muu inhottavuus haittaa häntä ollenkaan, mikä ihmetyttää Scarlettia. Melanie on hänen mielestään kaikkein pelokkaimpia ja arimpia naisia.

Rhett Butler kunnioittaa ja arvostaa Melaniea. Muita naisia hän kohtelee ylimielisen häikäilemättömästi, kuin he olisivat hänen omaisuuttaan.

"Only with Melanie was this look absent. There was never that cool look of appraisal, never mockery in his eyes, when he looked at Melanie; and there was an especial note in his voice when he spoke to her,

courteous, respectful, anxious to be of service. - - 'She is one of the very few kind, sincere and unselfish persons I have ever known. - - And moreover, for all her youth, she is one of the few great ladies I have ever been privileged to know.'" (168)

Melanie on ujoudestaan ja arkuudestaan huolimatta rohkea puolustamaan rakkaimpiaan. Kun rouva Merriwether arvostelee Rhett Butleria tämän sotaa halveksuvista puheista, Melanie ei epäröi sanoa tälle vastaan ja vannoo kutsuvansa Butlerin edelleen kotiinsa Merriwetherin kiellosta huolimatta, koska Ashley on sodasta samaa mieltä. Jopa Scarlettin täytyy ihaila Melanien rohkeutta, sillä hän ei olisi ikinä uskaltanut vastustaa Merriwetheriä. Ja Melanie piti sanansa: vaikka Rhettiä ei enää kutsuttu muihin koteihin, Melanien ja Scarlettin luokse hän oli aina tervetullut. "- - Melanie Wilkes could not do no wrong, and if Melanie defended Rhett, his calls were still tinged with respectability." (180)

Melanie on suunnattoman lapsirakas. Hän hoitaa Scarlettin lasta enemmän kuin Scarlett itse, ja tunnustaa jopa kadehtivansa poikaa tältä. Hänen lapsimainen vartalonsa ei sovellu synnytykseen, mutta kaikesta huolimatta hän toivoo omaa lasta. Ja lopulta hän tulee raskaaksi - Scarlettin kauhuksi. Seuraavana päivänä tämän paljastuttua Ashley ilmoitetaan kadonneeksi. Melanielle raskaus on onnen täyttymys, mutta hänen tilansa saa hänet hämilleen.

"Mrs Wilkes' he [Rhett] questioned abruptly, 'you are going to have a baby, are you not?' Had Melanie not been so faint, so sick, so heartsore, she would have collapsed at this question. Even with women friends she was embarrassed by any mention of her condition, while visit to Dr. Meade were agonizing experiences." (215)

Myös Ashley pitää Melaniea hauraana ja heikkona, ja pyytääkin vahvaa Scarlettia huolehtimaan tästä hänen ollessaan sodassa. Scarlett lupaa ja joutuu pitämään lupauksensa, kun Melanien synnytys pitää heidät Atlantassa, vaikka tykit jo jylisevät siellä. Melanie vaatii Scarlettia olemaan hänen kanssaan, vaikka tämä lähtisi mieluummin kotiinsa Taraan, vetoamalla tämän Ashleylle

antamaan lupaukseen. Melanie ei voi enää matkustaa mihinkään, joten heidän on jäätävä Atlantaan.

Melanie turvautuu Scarlettiin heikkouden hetkinään. Maatessaan sängyssä synnytystä odottaen hän pyytää Scarlettia huolehtimaan lapsestaan, jos hän kuolisi. "Scarlett, promise me that you'll take my baby if I should die. Then I won't be afraid. - - And if it's a boy, bring him up like Ashley, and if it's a girl - dear, I'd like her to be like you" (264)

Melanien synnytys on pitkä ja tuskallinen. Hänellä on suunnattomia kipuja pitkin päivää ja Scarlett oli hänen tukenaan. Melanie yritti olla huutamatta ja vaikeroimatta, vaikka Scarlett mieluummin olisikin kuunnellut suoraa huutoa kuin hiljaista kärsimystä.

"She knew she should feel sorry for Melanie, but somehow she could not muster a spark of sympathy. Her mind was too torn with her own anguish. Once she looked sharply at the pain-twisted face and wondered why it should be that she, of all people in the world, should be here with Melanie at this particular time - she who had nothing in common with her, who hated he, who would gladly have seen her dead." (269)

Kun Melanie joutuu lähtemään heti synnytyksensä jälkeen matkalle Taraan, hän ei huolestu itsestään, vain lapsestaan ja Charlien muistoesineistä, miekasta ja pistoolivyöstä. "That was just like Melanie, not to be at all bothered over nearly dying and having the Yankees at her heels, but to worry about Charles' things." (289)

Kun muut Tarassa valittivat ruuan puutetta, Melanie oli ainoa, joka kärsi hiljaa. Hän oli kalpea ja hänen kasvonsa olivat tuskaiset jopa nukkuessaankin. Hän pyytää Scarlettia antamaan oman osuutensa toisille, jotka tarvitsevat sitä hänen mielestään enemmän. Scarlettia Melanien epäitsekkyys kuitenkin ärsyttää, sillä se tekee hänet aseettomaksi ja avuttomaksi. Marisijat hän sai aina hiljaiseksi, mutta Melanieen hän ei osannut suhtautua. Taran muut asukkaat ripustautuivat

Melanieen ja hakivat hänestä turvaa ja ystävällisyyttä, kun Scarlettista ei sitä tuohon aikaan herunut.

Kun Scarlett joutuu ampumaan Taraan tunkeutuneen jenkkisotilaan, Melanie on valmis ryntäämään apuun, vaikka ei heikkoudeltaan kykene edes kunnolla kävelemään.

"There were hurried, stumbling steps in the upper hall, a pause and then more steps, weak, dragging steps now, punctuated by maetallic clankings. A sense of time and reality coming back to her, Scarlett looked up and saw Melanie at the top of the stairs, clad only in the ragged chemise which served her as a nightgown, her weak arm weighed down with Charles' sabre. Melanie's eyes took in the scene below in its entirety, the sprawling blue-clad body in the red pool, the sewing-box beside him, Scarlett, barefooted and grey-faced, clutching the long pistol. In silence her eyes met Scarlett's. There was a glow of grim pride in her usually gentle face, approbation and a fierce joy in her smile that egualled the fiery tumult in Scarlett's own bosom." (335)

Ja silloin, ohikiitävällä hetkellä Scarlett tajuaa, että Melanie on sittenkin samanlainen kuin hän itse, että hänkin olisi ollut valmis tekemään samalla lailla.

"With a thrill she looked up at the frail swaying girl for whom she had never had any feelings but of dislike and contempt. Now, struggling against hatred for Ashley's wife, there surged a feeling of admiration and comradeship. She saw in a flash of clarity untouched by any petty emotion that beneath the gentle voice and the dove-like eyes of Melanie there was a thin flashing blade of unbreakable steel, felt toothat there were banners and bugles of courage in Melanie's quiet blood." (335)

Ja kun Melanie ehdottaa, että he raahaisivat ruumiin yhdessä puutarhaan, jonne hänet haudattaisiin, Scarlettin vastahakoinen ihailu kasvaa yhä. Heikkoudestaan huolimatta Melanie tarjoutuu auttamaan. Mutta Melanien kainostellessa yöpaitansa riisumista Scarlettin nähden, Scarlettin halveksunta tätä turhaa kainoutta kohtaan kuohahtaa jälleen hetkellisesti. Sen jälkeen hänen on kuitenkin myönnettävä, että Melaniessa on kuitenkin sellaista rohkeutta, jota hänessä itsessään ei ollut. "It was the same intangible, unspectacular courage that all the Wilkeses possessed, a quality which Scarlett did not understand but to which she gave grudging tribute." (337)

Scarlettin jäätyä yksin puolustamaan Tाराa jenkkejä vastaan, hän toivoo, että Melanie olisi hänen rinnallaan. "Melly who was so brave the day she shot the Yankee. Melly was worth three of the others." (350) Kun Taran keittiö sitten sytytetään palamaan, Scarlett taistelee yksin tulta vastaan, kunnes Melanie rientää avuksi. "I came back as soon as I got the stock safe in the woods. I nearly died, thinking about you and the baby alone.' - - 'I'll say this for her,' she thought grudgingly, 'she's always there when you need her.'" (357) Toisaalta Scarlett on kuitenkin tähän asti ollut se, johon Melanie on voinut tukeutua ja josta on ollut hyötyä.

Toisin kuin Scarlett, Melanie ei muutu sodan aikana miksikään. "Melly can dress in rags and pick cotton and even help me murder a man, but it doesn't change her. She'll still the shy, well-bred Mrs. Wilkes, the perfect lady!" (417)

Rhett Butler ei arvosta Melanien miestä Ashleya lainkaan. Asiaa ei paranna se, että Rhettin mielestä Ashley ei näe Melanien hyvyttä, koska on intohimoisesti rakastunut Scarlettiin. "Oh. So he still hasn't enough sense to appreciate Mrs. Wilkes? And the rigours of prison didn't dim his ardour for you?" (481)

Fontainen mummon ('Grandma') kanssa Scarlett puhuu myös Melaniesta. Mummo ihailee hänen rohkeuttaan asettua jenkkejä ja muuta maailmaa vastaan silloin, kun jotakin hänen rakkaistaan uhataan. "Her way isn't your way, Scarlett, or my way. It's the way your mother would have acted if she'd lived. Melly puts me in mind of your mother when she was young... And maybe she'll pull the Wilkes family through." (550) Scarlett ei kuitenkaan osaa arvostaa Melanien keinoja eikä häntä muutenkaan, vaan nimittää tätä "a well-meaning little ninny". (550)

Melanien hyvyys ja epäitsekkyyys, ja ennen kaikkea se, että Melanie aina uskoi Scarlettin olevan samanlainen, suututti Scarlettia. Todennäköisesti siksi, että se sai Scarlettin tuntemaan syyllisyyttä tunteistaan Ashleya kohtaan.

Saadessaan vihdoin oma kodin Melanie on onnensa huipulla, vaikka talo olikin rumin, jonka Scarlett oli ikinä nähnyt. Melanie sisusti sen muutamalla halvalla huonekalulla, ja hänen ovensa olivat avoinna kaikille. Hän piti kutsuja, joissa ihmiset seisoivat tuolien puutteessa nurmikolla ja joivat teetä paremman puutteessa, mutta talo oli yhtäkaikki aina täynnä. Melanien ympärille kerääntyivät niin nuoret kuin vanhat, koko Atlantan seurapiiri.

"Melanie was young, but she had in her all the qualities this embattled remnant prized: poverty and pride in poverty, uncomplaining courage, gaiety, hospitality, kindness and, above all, loyalty to all the old traditions. Melanie refused to change, refused even to admit that there was any reason to change in a changing world. - - It never occurred to Melanie that she was becoming the leader of a new society. She only thought the people were nice to come to see her." (561-2) "No, it did not occur to Melanie that people rallied round her as round a worn and loved standard." (565)

Paitsi seurapiirin ja kunnioitetun vieraat Melanie päästi kotiinsa myös kerjäläiset ja hoiti heitä.

Scarlettin eristäminen Atlantan vanhasta seurapiiristä saa muuten kiltin ja sävyisän Melanien suuttumaan. Hän ei siedä Scarlettin arvostelua ja sanoo suoraan, että ne, jotka eivät vieraile Scarlettin kotona, eivät ole tervetulleita hänenkään luokseen. Scarlett ei kuitenkaan lue näitä vierailuja Melanien ansioksi: "For what possible influence could Melanie have on people like Mrs. Elsing and Mrs Merriwether?" (663)

Kun Bonnie syntyy, Rhatt aikoo tehdä kaikkensa, että hänet hyväksyttäisiin myöhemmin seurapiireihin. Siinä Melanie on heidän apunaan. "She's the soul and the centre of everything in Atlanta that's sterling. Thank God for her." (692)

Kun Scarlettin nähdään halaavan Ashleyä sahalli, kaikkein eniten häntä huolestuttaa se, miten Melanie asiaan reagoi.

"Oh, she could stand the cuts, the slights, the cover smiles, anything the town might say, if she had to stand them - but not Melanie! Oh, not Melanie! She did not know why she should mind Melanie knowing, more than anyone else." (711)

Melanie ei kuitenkaan usko kuulemaansa vaan suhtautuu Scarlettiin entistä rakastettavammin ja kieltäytyy olevansa tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa, jotka juoruja uskovat. Näin Scarlettin ja Ashley'n on syyllisyydentuntoisina piilouduttava Melanien luottamuksen ja armon suojiin. Melanie uskoo juorujen johtuvan siitä, että Scarlett on niin älykäs ja menestyy liiketoimissaan hyvin. Scarlett puolestaan ei voi kertoa totuutta Melanielle, vaikka kokeekin sen ensin velvollisuudekseen, sillä hän haluaa Melanien säilyttävän hyvän käsityksensä Scarlettista. Myöhemmin hän ymmärtää, että olisi väärin puhdistaa omatuntonsa ja murskata samalla Melanie täysin, joten hän mieluummin kärsii omantunnontuskansa itse.

Kun Scarlett saa keskenmenon ja sairastuu vakavasti, hän houriessaan kutsuu luokseen Melaniea. Ja Melanie istuu hänen vieressään lähes yötä päivää. Ja kun Scarlettin ja Rhettin lapsi kuolee, Melanie saa seonneen Rhettin suostuteltua hautaamaan Bonnien.

Melanien rakkaus lapseen koituu hänelle lopulta kohtalokkaaksi. Vaikka lääkäri on häntä varoittanut toisen lapsen vaaroista, Melanie kuitenkin tulee raskaaksi. Hän saa keskenmenon ja Scarlett hälytetään paikalle hyvästelemään Melanie. "But Rhett, she can't be dying! I - I didn't and I - 'She hasn't your strenght. She's never had anything but heart." (772) Melanien kuoleman edessä Scarlett vihdoin tajuaa, mitä Melanie hänelle merkitsee.

"God wouldn't let her die when she, Scarlett, needed her so much. Never before had it occurred to her that she needed Melanie. But now, the truth surged in, down on the deepest recess of her soul. She had relied on Melanie, even as she had relied upon herself, and she had never known it. - - she knew that Melanie had been her sword and her shield, her comfort and her strength." (773-4) "Behind that door, Melanie was going and, with her, the strenght upon which she had relied unknowingly for so many years. Why, oh, why, had she not realized before this how much she loved and needed Melanie? But who would have thought of small, plain Melanie as a tower of strength? - - And now, as Scarlett looked sadly back, she realised that Melanie had always been there beside her with a sword in her hand, unobtrusive as her own shadow, loving her, fighting for her with blind, passionate loyalty, fighting Yankees, fire, hunger, poverty, public opinion and even her beloved blood kin." (776)

"She was seeing through Rhett's eyes the passing, not of a woman but a legend - the gentle, self-effacing but steel-spined women on whom the South had builded its house in war and to whose proud and loving arms it had returned in defeat." (786)

Melanie kuvataan Ellenin tavoin hyvänä ja lempeänä ihmisenä, vanhan Etelän perikuvana, mutta ei kuitenkaan selviytyjänä. Toiset ihmiset arvostavat ja ihailevat häntä, mutta Scarlettin ajatusten kautta luodaan samalla kuvaa heikosta ja avuttomasta Melaniesta. Ilman Scarlettin tukea ja apua, niin henkistä kuin taloudellistakin, Melanie ei olisi selvinnyt niinkään pitkälle kuin nyt teki. Ellei vahva Scarlett olisi ollut hänen apunaan, olisi hän kuollut jo ensimmäisen lapsensa synnytykseen, tai viimeistään jenkkien tuloon.

5. UUDEN AJAN NAISET

5.1. Scarlett O'Hara

Scarlett on *Tuulen viemän* keskeisin henkilö. Hän hallitsee sekä elokuvaa että kirjaa, hän on johtohahmo, jolle muut naishahmot ovat vastakohtana. Hänen kauttaan romaanissa kuvataan useimmiten muiden henkilöiden tekoja, olemusta ja ajatuksia. Scarlett-nimi (josta Mitchell suunnitteli alunperin Pansya) tulee suoraan Irlannin luokkataistelusta ja merkitsee oikeutettua taistelua ja kansan, luokan ja perheen vertauskuvaa. Nimestä voi tulla myöskin mieleen 'scarlet', joka on veren, intohimon, vihan ja seksuaalisuuden väri. (Taylor 1992, 77-79.) Kumpikin konnotaatio sopii erittäin hyvin Scarlettiin. Hänhän taistelee oman aikansa naisille asetettuja rajoitteita ja tapoja vastaan ja on täysin piittaamaton niistä. Hän on myös intohimoinen, vaikka kohdistaaakin intohimonsa rahaan ja työhönsä.

Tuulen viemää alkaa kertojan kuvauksella Scarlettin ulkonäöstä. Häntä kuvataan seuraavalla tavalla.

"Scarlett O'Hara was not beautiful, but men seldom realized it when caught by her charm, as the Tarleton twins were. In her face were too sharply blended the delicate features of her mother, a Coast aristocrat of French descent, and the heavy ones of her florid Irish father. But it was an arresting face, pointed of chin square of jaw. - - The dress set off to perfection the seventeen-inch waist, the smallest in three counties, and the tightly fitting basque showed breasts well matured for her sixteen years. - - The green eyes in the carefully sweet face were turbulent, wilful, lusty with life, distinctly at variance with her decorous demeanour. Her manners had been imposed upon her by her mother's gentle admonitions and the sterner discipline of her mammy; her eyes were her own." (1)

Heti aluksi käy siis ilmi Scarlettin todellinen luonne. Hän ei ole tyypillinen hyvinkäyttäytyvä ja tahdoton etelän kaunotar, vaan omapäinen ja persoonallinen nainen. Hänen naisellisuuttaan korostetaan kuvaamalla hänen sievyyttään, pukeutumistaan ja sitä, ettei sota kiinnosta häntä lainkaan.

"Well, 'twouldn't do no hahm ef you wuz ter faint now an' den,' advised Mammy. 'You is so brash sometimes, Miss Scarlett. Ah been aimin' ter tell you, it jes'doan look good de way you doan faint 'bout snakes an' mouses an' sech. Ah doan mean round home but w'en you is out in comp'y.' - - 'I'll catch a husband. See if I don't even if I don't scream and faint.'" (60)

"I wish to Heaven I was married', she said resentfully as she attacked the yams with loathing. 'I'm tired of everlastingly being unnatural and never doing anything I want to do. I'm tired of acting like I don't eat more than a bird, and walking when I want to run and saying I feel faint after a waltz, when I could dance for two days and never get tired. I'm tired of saying, 'How wonderful you are!' to fool men who haven't got one-half the sense I've got, and I'm tired of pretending I don't know anything, so men can tell me things and feel important while they're doing it..." (61)

"Why is it a girl has to be so silly to catch a huspand?' 'Ah specs it's kase gempmums doan know whut dey wants. - - An' dey thinks dey wants mousy lil gals wid bird's tastes an' no sense at all. It doan make a gempmum feel lak mahyin' a lady ef he suspicions she got mo' sense dan he has.' 'Don't you suppose men get surprised after they're married to find that their wives do have sense? - - Some day I'm going to do and say everything I want to do and say, and if people don't like it I don't care. - - I don't think Yankee girlshave to act like such fools.'" (61)

"There was no one to tell Scarlett that her own personality, frighteningly vital though it was, was more attractive than any masquerade she might adopt. Had she been told, she would have been pleased but unbelieving. And the civilization of which she was a part would have been unbelieving too, for at no time, before or since, had so low a premium been placed on feminine naturalness." (62)

Näin siis Scarlettin kapinoinnin ja kertojan välityksellä Mitchell ottaa selvästi kantaa naisen asemaan 1860-luvulla ja samoin myös hänen omalla aikakaudellaan. Mitchell koki omassa lapsuudessaan samanlaisia turhautumisen tunteita naisellisuuden vaatimuksia kohtaan. Nainen esineellistettiin koristeeksi, jonka ainoa tehtävä oli miesten itsetunnon vahvistaminen jatkuvalla ihailulla ja tyhmyydellään.

Scarlettia ihailevat kaikki miehet, mutta oikeastaan kukaan tytöistä ei pidä Scarlettista, paitsi Melanie. Tämä johtui kilpailusta ja kateudesta. Scarlett sai toisten tyttöjen sulhasetkin tanssimaan ja illallistamaan kanssaan, eikä

epäroinyt käyttää viehkeyttään hyväkseen. Hän ei osoittanut minkäänlaista solidaarisuutta toisia naisia kohtaan. Osasyynä oli myös se, että Scarlett ei ymmärtänyt muita naisia, ja tunsi olevansa erilainen ja älykkäämpikin kuin muut.

Scarlettin älyä korostetaan useissa kohdissa. Hän on hyvä matematiikassa ja hänen aivonsa ovat sukkelat, mutta erittelemisen ja analysoiminen eivät ole hänen vahvoja puoliaan romaanin mukaan. Matemaattinen lahjakkuus ja älyllisyys on perinteisesti liitetty miehen ominaisuuksiin, ja etenkin 1800-luvun Etelässä naisilla ei edes oletettu olevan noita kykyjä. "She knew no such troublesome thoughts ver disturbed the brains under the four flaming thatches in the carriage and, as always when she felt herself different from her neighbours, an irritated confusion fell upon her." (66)

Scarlett ei ainoastaan halua itse käyttäytyä oman mielensä ja älynsä mukaan, vaan hän myös kunnioittaa muita, jotka eivät toimi normien mukaan. Kun hän ensi kerran tapaa Rhett Butlerin, hän kuulee, että tätä ei enää hyväksytä seurapiireihin, koska hän oli ollut ajelulla tytön kanssa ilman esiliinaa ja ollut poissa koko illan tämän kanssa, ja seuraavana päivänä kieltäytynyt menemästä tytön kanssa naimisiin.

"I wish I had gotten Ashley to compromise me, thought Scarlett suddenly. He'd be too much of a gentleman not to marry men. But somehow, un bidden, she had a feeling of respect for Rhett Butler for refusing to marry a girl who was so a fool." (77)

Myös miesten osoitetaan ihailevan Scarlettin käytöstä. Kun Charles Hamilton kosii Scarlettia, hänen ajatuksiaan kuvataan näin: "'Yes!' whispered Charles, in a rapture that she had neither laughed, screamed nor fainted, as he had always imagined young girls did under such circumstances." (82) Myös Rhett Butler arvostaa Scarlettia.

"However, ladies have seeldom held any charms for me. I know what they are thinking, but they never have the courage or lack of breeding to say what they think. And that, in time, becomes a bore. But you, my

dear Miss O'Hara, are a girl of rare spirit, very admirable spirit, and I take off my hat to you." (92)

Melanien Pittypat-tädin veli Henrykin pitää Scarlettista tämän älyn vuoksi. "- he could see that for all her silly affectations she had a few grains of sense." (116)

Scarlett ei ole äidillinen nainen. Ensimmäisen kerran hän tulee raskaaksi heti häidensä jälkeen, Charles Hamiltonille, Melanien veljelle.

"Scarlett had weptwith despair at the knowledge that she was pregnant, and wished she were dead. But she carried the child trough its time with a minimum of discomfort, bore him with little distress and recovered so quickly that Mammy told her privately it was downright common - ladies should suffer more. She felt little affection for the child, hide the fact though she might." (102)

Scarlett kapinoi vahvasti myös leskille asetettuja normeja vastaan - ennen kaikkea siksi, ettei hän osannut surra miestä, jota ei rakastanut ja jonka kanssa oli ollut naimisissa vain kuusi viikkoa.

"A widow had to wear hideous black dresses without even a touch of braid to enliven them, no flower or ribbon or lace or even jewellery, except onyx mourning brooches or necklaces made from the decesed's hair. - - Widows could never chatter vivaciosly or laugh aloud. Even when they smiled, it must be a sad, tragic smile. And, most dreadful of alla, they could in no way indicate an interest in the company of gentlemen. - - Marraige was bad enough, but to be widowed - oh, then life was over forever!" (103)

Scarlett ja Atlanta voidaan rinnastaa hyvin toisiinsa. Ensi kertaa käydessään Atlantassa sodan alettua Scarlett piti heti kaupungin kiihkeästä tunnelmasta. "It was as if she could actually feel the acclerated steady pulse of the town's heart beating in time with her own." (111) Scarlett alkaa sodan myötä kasvaa ja kehittyä samaa tahtia Atlantan kanssa. Mutta kun sota etenee Atlantan lähistölle ja sen asukkaat pakenevat lähes kokonaan Scarlettin jäädessä odottamaan Melanien synnytystä, muuttuu Atlanta epätoivoisen surulliseksi ja ahdistavaksi paikaksi - aivan niin kuin Scarlettin ajatuksetkin.

"Scarlett hated the sight of the ominously still town now, and once she had loved. Atlanta was no longer the gay, the desperately gay place she had loved. It was a hideous place like a plague-stricken city, so quiet, so dreadfully quiet after the din of the siege." (262)

Scarlett on muuttunut iloisesta tytöstä naiseksi.

Sodan aikana Scarlett tekee hyviä töitä hoitamalla sairaita ja haavoittuneita sairaalassa - tosin vain sen takia, ettei tiennyt, miten olisi päässyt tehtävästään eroon. Sairaiden auttaminen oli hänestä vastenmielistä. Hän jopa toivoo miesten kuolevan, ettei hänen tarvitsisi hoitaa heitä.

Scarlettin suhtautumista sotaan voisi kuvata järkeväksi. Kun hän pääsee ensimmäisiin tanssiaisiinsa leskeksi jäätyään, hän on ensin innostunut. Hän samastuu muihin naisiin, jotka kyynelehtivät kuullessaan kansallisuuslaulunsa ja ajatellessaan miehiään, jotka taistelevat heidän puolestaan. Yhtäkkiä hän kuitenkin tajuaa, ettei hän tunne samaa kiihkeä ylpeyttä, kuin muut naiset. Hänen mielestään muiden innostus suuren asian puolesta vaikuttaa suorastaan naurettavalta. Kauhukseen hän huomaa, ettei tuo muille niin tärkeä suuri asia merkitse hänelle yhtään mitään. Sota oli järjetöntä, maksoi liikaa ja tappoi turhaan ihmisiä. Hän ja Rhett Butler ovat ainoita, jotka todella näkivät sodan mielettömyyden. Scarlettin mielestä toiset naiset olivat typeriä ja yksinkertaisia isänmaallisuudessaan ja vain hänellä oli terve ja selkeäjuoksuinen irlantilainen järki. Hän on myös kyllin tervejärkinen eikä lausu julki petturimaisia ajatuksiaan, vaan teeskentelee muille ajattelevansa samoin. Tämä saa Scarlettin kuitenkin tuntemaan olonsa entistä yksinäisemmäksi ja erottamaan hänet muista naisista.

Scarlett kapinoi aikansa naisten elämää vastaan. Koko lapsuus käytettiin hänen mukaansa hienon naisen tapojen ja keimailun, miesten viekoittelun opetteluun, ja näitä temppuja sai käyttää vain muutaman vuoden. Sen jälkeen piti mennä naimisiin, ja mikään ei ollut sen jälkeen enää hauskaa, Scarlettin mielestä.

Rhett Butler ihailee muiden ohella Scarlettin rohkeutta. Tavatessaan Scarlettin tanssiaisissa ensimmäisen kerran hänen jäätyään leskeksi, Butler houkuttelee Scarlettia käyttäytymään entistäkin rohkeammin. Hän valittaa Scarlettille olevansa pettynyt tähän, sillä hän oli luullut tätä niin rohkeaksi, että uskaltaisi sanoa suoraan, mitä ajattelee. Hän näkee, että Scarlett ei arvosta suurta asiaa, vaan teeskentelee vain. Lisäksi hän ostaa Scarlettin kanssaan tanssiin suurella rahasummalla, ja saa tämän tanssimaan koko loppuillan, myös muiden kuin itsensä kanssa. Ja puheillaan hän saa aikaan sen, ettei Scarlett tunne minkäänlaista huonoa omatuntoa käytöksensä vuoksi.

”‘Has what other women said ever mattered to you?’ ‘Oh, if you’re going to pin me down - no! But a girl is supposed to mind. To-night, though, I don’t care.’ - - ‘Until you’ve lost your reputation, you never realize how little it matters.’” (145)

Pittypat-täti ja Melanie arvostavat Scarlettin rohkeutta, ja voivat Scarlettin ansiosta asua keskenään, ilman miestä. Scarlettista näin ollen tehdään kuin huomaamatta perheen mies, vaikka hän onkin vasta 17-vuotias tyttö.

Rhettin näkemys Scarlettista ei ole kuitenkaan kovin imarteleva. Hänen mielestään he kaksi ovat samankaltaisia. ”‘We are so much alike, renegades, both of us, dear, and selfish rascals. Neither of us cares a rap if the whole world goes to pot, so long as we are safe and comfortable.’” (295)

Sodan aikana ja leskeytensä levottomassa vaiheessa, käyttäytyessään yleisten normien vastaisesti ja niiden mukaan sopimattomasti Scarlett oli oppinut siirtämään ikävät asiat syrjään ja sanomaan itselleen:

”‘She had become adept at putting unpleasant thoughts out of her mind these days. She had learned to say, ‘I won’t think of this or that bothersome thought now. I’ll think about it to-morrow.’ Generally when to-morrow came, the thought either did not occur at all or it was so attenuated by the delay it was not very troublesome.’” (158)

Ensimmäisen avioliittonsa jälkeen Scarlettilla ei ollut kovin hyvä käsitys avioliitosta, rakkaudesta eikä etenkin intohimosta. Hän kuvitteli olevansa

ehdottoman rakastunut Ashleyhyn, varattuun mieheen, joka ei ollut lainkaan hänen kaltaisensa.

"All that passion meant of her was servitude to inexplicable male madness, unshared by females, a painful and embarrassing process that led inevitably to the still more painful process of childbirth. That marriage should be like this was no surprise to her. Ellen had hinted before the wedding that marriage was something women must bear with dignity and fortitude, and the whispered comments of other matrons since her widowhood had confirmed this." (162)

Päästessään vihdoinkin Taraan liekkien ympäröimästä Atlantasta Melanien synnytyksen jälkeen Scarlettia odottaa ikävä yllätys. Äiti, jonka luokse hän niin kovasti on ikävöinyt, on kuollut, isä on lähes menettänyt järkensä, sisaret ovat yhä sairaita, ruoka on varastettu, puuvilla poltettu ja neekereitä on jäljellä enää neljä. Kun muu ei enää auta, Scarlett turvautuu viskiin. "I know no lady drinks spirits' she said briefly. 'But to-day I'm no lady, Pa, and there is work to do to-night.'"(313)

Scarlett muuttuu työstä naiseksi tuolla matkalla.

"She was seeing things with new eyes, for, somewhere along the long road to Tara, she had left her girlhood behind her. She was no longer plastic clay, yielding imprint to each new experience. The clay had hardened, some time in this indeterminate day which had lasted a thousand years. To-night was the last time she would ever be ministered to as a child. She was a woman now and youth was gone." (318)

Scarlettin kasvua verrataan saveen. Samoin häntä voi verrata yleensä maahan, tai maata voi verrata naiseuteen. Maa, jonka sotilaat talloivat, jenkit polttivat ja pilasivat, nousee sodan jälkeen kovempaan ja lujempaan kuin ennen. Enää se ei ole samanlaista pehmeää muokattavaa savea, kuin ennen, vaan se on muuttunut ja kovettunut. Entiset ajat eivät palaa enää takaisin, ja maan on muututtava aikojen mukana. Maa on kuin äiti, joka muuttuessaankin antaa turvaa.

Scarlettin muutosta työstä naiseksi, lapsesta aikuiseksi, viattomasta turmeltuneeksi kuvataan ja puolustellaan useassa kohdassa. Haaliessaan ruokaa Taran väelle autioituneiden tilojen kuivuneilta kasvimailta hän vannoo nälän jäytässä:

”As God is my witness, as God is my witness, the Yankees aren’t going to lick me. I’m going to live through this, and when it’s over, I’m never going to be hungry again. No, nor any of my folks. If I have to steal or kill - as God is my witness, I’m never going to be hungry again.” (325)

Scarlettin palattua sodan runtelemaan Taraan hän pian huomasi, että hänen oli ryhdyttävä johtajaksi ja pian hän hallitsikin Taraa yksinvaltiaana. ”Like others suddenly elevated to authority, all the bullying instincts in her nature rose to the surface. It was not that she was basically unkind. It was because she was so frightened and unsure of herself she was harsh lest others learn her inadequacies and refuse her authority.” (328)

Scarlett jopa nautti sisartensa ja orjiensa komentelusta. ”She bullied the negroes and harrowed the feelings of her sisters, not only because she was too worried and strained and tired to do otherwise, but because it helped her to forget her own bitterness that everything her mother had told her about life was wrong.” (329)

Vaikka Scarlettin arvostus äitiään kohtaan väheneekin ajatellessaan tämän olleen väärässä koko kasvatuksen suhteen, hänen tunteensa Taraa kohtaan eivät muutu. Hän rakasti sitä maata, ja ymmärsi jopa osittain, miksi sotia käytiin. Ei rahan vuoksi, niin kuin Rhett Butler väitti, vaan maan vuoksi. Mikään muu ei ollut sotimisen arvoista.

”For ‘tis is only thing in the world that lasts... and to anyone with a drop of Irish blood in them the land they live on is like their mother... ‘Tis the only thing worth working for, fighting for, dying for.” (330)

Ei mene kauankaan, kun Scarlett joutuu todistamaan sen, mitä hän Jumalan edessä vannoi. Ollessaan Melanien kanssa kahden kotona Scarlett kuulee

kavioiden kopsetta ja näkee jenkkisotilaan ratsastavan heidän pihaansa. Hetkeäkään epäröimättä Scarlett tarttuu aseeseen ja kohtaa rohkeasti jenkin. Ja nähdessään Ellenin korurasian tämän kädessä, Scarlett kohottaa aseensa ja ampuu miehen. Sen sijaan että tuntisi syyllisyyttä, Scarlett on voitonriemuinen. "She had struck a blow of revenge for Tara - and for Ellen." (334)

Fontainen mummo ei suostu säälimään Scarlettin kohtaloa. Hän ei ymmärrä, miksi Scarlett ei itse voisi kerätä puuvillaa, kun tämä valittaa pelto-orjien karkaamista.

"Times never change when there's a need for honest work to be done. -- And I l'm ashamed for your mother, Scarlett, to hear you stand there and talk as though honest work made white trash out of nice people." (340)

Mutta mummolle Scarlett voi kertoa koko epätoivonsa, sillä mummo ei sääli Scarlettia niin, että hän murtuisi ja alkaisi itkeä.

"Child, it's a very bad thing for a woman to face the worst that can happen to her, because after she's faced the worst she can't ever really fear anything again. And it's very bad for a woman not to be afraid of something. - - God intended women to be timid, frightened creatures, and there's something unnatural about a woman who isn't afraid." (343-4)

Hän ei kuitenkaan lohduta Scarlettia, niin kuin tämä oli toivonut, vaan toteaa lopuksi, ettei tämä koskaan voi laskea taakkaansa harteiltaan. Scarlett arvostaa hänen ajatuksiaan, sillä mummo on vanha ja jossain määrin Scarlettin kaltainen itseellinen nainen.

Juuri kun Scarlett ehtii huokaista helpotuksesta, että he saattaisivat selvitä talven yli, tulee taas uusi takaisku. Jenkit tulevat jälleen Taraan. Onneksi he saavat varoituksen etukäteen ja ehtivät piilottaa osan eläimistään ja ruokatavaroistaan suohon. Muiden lähdettyä viemään eläimiä Scarlett jää yksin taloa puolustamaan. Ensin hänenkin tarkoituksensa oli paeta, mutta hän ei kuitenkaan voi jättää Taraa jenkkien poltettavaksi. Hän päättää jäädä taloon, vaikka jenkkien pitäisi sitten polttaa hänetkin sen mukana. Jenkit vievät, minkä talosta löytävät ja tuikkaavat lähtiessään puuvillat palamaan. Charlesin miekkaa

Scarlett ei kuitenkaan anna viedä, koska se on Waden omaisuutta, ainoa muisto isästään ja isoisästään. Tästä eräs ratsumies raivostuu niin, että sytyttää keittiön palaamaan. Scarlett huomaa sen vasta jenkkien lähdettyä ja silloin keittiö on jo liekkien vallassa. Scarlett taistelee savua ja tulta vastaan urheasti, mutta viimein käsittää ponnistelunsa turhaksi. Juuri silloin ovi kuitenkin aukeaa ja Melanie syöksyy Scarlettin avuksi. Yhdessä he saavat tulen taltutetuksi.

Tullessaan vierailulle muonanhankinta retkellään Suellenin sulhanen Frank Kennedy kuvaa Atlantan julmaa kohtaloa sodan melskeessä. Tämä kuulostaa aivan samalta, kuin olisi puhuttu Scarlettista.

"It was inconceivable that the bustling town they knew, so full of people, so crowded with soldiers, was gone. All the lovely homes beneath shady trees, all the big stores and the fine hotels - surely they couldn't be gone!" (364)

Samalla lailla kaikki kaunis ja eloisa oli tuhoutunut Scarlettissa ja jättänyt jälkeensä kovan, tyhjän ja kylmän naisen. Ja kun sitten naiset kuulevat, että suuri osa atlantalaisista on jo palannut takaisin kaupunkiinsa ja koettavat rakentaa kotejaan uudelleen, Scarlett on riemuissaan ja ylpeä. "It wasn't hidebound and stick-in-the-muddish like the older towns and it had a brash exuberance that matched her own." Tästä Scarlett saa jälleen lisäintoa ja puhtia yrittää edelleen. "'I'm like Atlanta,' she thought. 'It takes more than Yankees or a burning to keep me down.'" (366)

Sitten sota loppuu ja sadat sotilaat palaavat koteihinsa Taran kautta. Heidät lääkitään, pestään ja ruokitaan, ja koko ajan Scarlett ajattelee heidän vievän ruuat omien suusta. Melanie puolestaan haluaa auttaa, koska toivoo Ashleyyn saavan samanlaista kohtelua jossain päin maata. Sitten saapuu Willy, joka jää Taraan pidemmäksi aikaa, koska haluaa korvata työllä saamansa avun ja hoidon. Näin Scarlett saa kaipaamaansa apua ja turvaa Taran hoitoon, sillä Willy suhtautuu häneen asiallisesti kuin mies mieheen. Scarlett toivoo Carreenin menevän naimisiin Willyn kanssa, vaikka tämä ei oikea herrasmies olekaan, mutta Carreen suhtautuu mieheen kuin veljeen. Viimein Ashleykin palaa Taraan.

Kun kaikki tuntuu taas olevan kunnossa, saapuu seuraava takaisku. Taran on maksettava lisää veroja vielä kolmesataa dollaria, koska jenkit halusivat ostaa Taran itselleen. He tietävät, ettei Scarlettilla ole sellaisia rahoja. Itseasiassa hänellä on vain viisi dollaria, joten vaadittu summa tuntuu mahdottomalta. Scarlett ei kuitenkaan aio antaa periksi. Scarlett kysyy neuvoa ensin Ashleytä. Tämä kuitenkin ajautuu muistelemaan menneitä ja puhumaan käsittämättömistä haaveistaan, joista Scarlett ei ymmärrä mitään. Lopulta Scarlett saa kuitenkin Ashleyistä irti sen, minkä hän on aina halunnut kuulla.

”I can’t make you understand because you don’t know the meaning of fear, You have the heart of a lion and an utter lack of imagination, and I envy you both of those qualities. You want me to say it? All right, I’ll say it, I love you. - - I love you, your courage and your stubbornness and your fire and your utter ruthlessness. How much do I love you? so much that a moment ago I would have outraged the hospitality of the house which has sheltered me and my family, forgotten the best wife any man can ever had - enough to take you here in the mould like a - .” (405-6)

Kun Scarlett tajuaa, että kaikesta huolimatta hän ei koskaan voi saada Ashleyä omakseen, hän masentuu. ”There is nothing left,’ she said at last. ‘Nothing left for me. Nothing to love. Nothing to fight for.’” (406) Ashley antaa hänelle käteen kourallisen Taran pehmeää multaa, ja sanoo, että Tara on vielä tallella ja saa Scarlettin ymmärtämään, että Taraa hän rakastaa enemmän kuin mitään muuta.

”Yes,’ she said, ‘I’ve still got this.’ At first, the words meant nothing and the clay was only red clay. But unbidden came the thought of the sea of red dirt which surrounded Tara and how very dear it was and how hard she had fought to keep it - how hard she was going to have to fight if she wished to keep it hereafter.” (406)

Ja viimein samana päivänä Scarlett huomaa, että hänestä on tullut juuri sellainen, kuin Fontainen mummo varoitti. Hän oli kokenut pahimman, eikä pelännyt enää mitään. Rauha ei ollutkaan antanut hänelle takuita Taran säilymisestä ja selviytymisestä ja Ashleykin oli pettänyt hänet.

”In the dull twilight of the winter afternoon she came to the end of the long road which had begun the night Atlanta fell. She had set her feet

upon that road a spoiled, selfish and untried girl, full of youth, warm of emotion, easily bewildered by life. Now, at the end of the road, there was nothing left of that girl. - - But until this very day, two hopes had been left to sustain her,. She had hoped that the war being over, life would gradually resume its old face. She had hoped that Ashley's return would bring back some meaning into life. Now both hopes were gone." (412)

Scarlett ei näe enää muuta mahdollisuutta Taran pelastamiseksi kuin rahojen hankkimisen Rhett Butlerilta, ainoalta mieheltä, jolla hän tietää rahoja olevan. Hän lähtee Taraan aikomuksenaan saada Rhett kosimaan itseään. Mutta jos Rhett ei halua mennä naimisiin, Scarlettin ei auta muu kuin tarjoutua hänen rakastajattarekseen. Siihenkin hän on valmis pelastaakseen Taran.

Ashley ihailee Scarlettin sankaruutta, sillä hänessä itsessään ei ole tarpeeksi sankaruutta ja rohkeutta saada rahoja hankituksi, vaikka arvaakin, miten Scarlett aikoo rahat saada.

"He knew she had no such word in his vocabulary as gallantry, knew she would have stared blankly if he had told her she was the most gallant soul he had ever known. He knew she would not understand how many truly fine things he ascribed to her when he thought of her as gallant. - - He thought as he stared at Will in the shadowy hall that he had never known such gallantry as the gallantry of Scarlett O'Hara going forth to conquer the world in her mother's velvet curtains and the tail feathers of a rooster." (418)

Kun Scarlett saapuu Atlantaan, hän saa kuulla Rhett Butlerin joutuneen vankilaan hirttotuomion alaisena. Scarlett ryntää vankilaan ja yrittää viekoitella Rhettiä kosimaan häntä. Juoni lähes onnistuukin, kunnes Rhett huomaa Scarlettin raskaan työn jäljet käsissä. " 'These are not the hands of a lady,' he said and tossed them into her lap." (440) Scarlettin on kerrottava koko karu totuus Taran tilasta ja lopulta hän tarjoutuu Rhettin rakastajattareksi rahoja vastaan. Rhett ei kuitenkaan voi antaa rahoja, sillä silloin jenkit pääsisivät hänen omaisuutensa kimppuun ja hävittäisivät sen kokonaan.

Scarlett poistuu vankilasta nöyryytettynä ja muserrettuna, mutta ei kuitenkaan lannistettuna. Tavatessaan Suellenin kihlatun Frank Kennedyn ja kuullessaan tämän omistavan kaupan ja viisisataa dollaria, Scarlett valehtelee Suellenin löytäneen jo toisen ja viekoittelee Frankin naimisiin kanssaan kahdessa viikossa. Jos Suellen olisi nainut Frankin, Tara ei olisi saanut tämän rahoista penniäkään. "After the complete moral collapse which had sent her to Atlanta and to Rhett, the appropriation of her sister's betrothed seemed a minor affair and one not to be bothered with at this time." (452)

Atlantassa Scarlett osallistuu Fanny Elsingin häihin, ja ne saavat hänet mielteliäiksi. Hän havaitsee, että kaikki muut naiset käyttäytyvät yhä hienojen naisten tavoin, ikään kuin mikään heidän maailmassaan ei olisi muuttunut. Vanhat tavat säilyivät, koska muuta heillä ei ollut enää jäljellä. He olivat väsyneitä ja katkeria ja antoivat elämän lipua ohi ylpeinä siitä, mitä heillä joskus oli ollut. Scarlett ei kuitenkaan pystynyt tähän. Hän halusi elää elämäänsä, eikä peittää katkeruuttaan hymynaamion taakse. Ajat olivat muuttuneet, maailma oli erilainen ja hänen oli selviytyäkseen muututtava sen mukana. Miehet pysyvät herrasmiehinä ja naiset hienoina naisina, paitsi Scarlett. Hän oivaltaa, että ei voi olla hieno nainen, ellei hänellä ole rahaa. Muut ovat ylpeitä köyhyydestään, mutta Scarlett häpeää sitä. "They drew their courage from the past. Scarlett was drawing hers from the future." (464)

Frank ei aavista Scarlettin todellista luonnetta ja ajatuksia ennen naimisiin menoa. Scarlett esittää tälle typerää ja huvittavia kysymyksiä - kuten naisen Frankin mielestä kuuluikin. Scarlett saa tietämättömyydellään ja avuttomuudellaan Frankin tuntemaan itsensä voimakkaaksi ja rohkeaksi - joten lopulta hän kosii Scarlettia. Häiden jälkeen hyvin pian Frank kuitenkin huomaa, ettei kaikki olekaan niin, kuin hän kuvitteli. Scarlettilla on erinomainen laskupää - jopa parempi kuin Frankilla. "Now he saw that she understood entirely too well and he felt the usual masculine indignation at the duplicity of women. Added to it was the usual masculine disillusionment in discovering that women has a

brain.” (469) Frank huomasi, että kotielämä saattoi olla oikein mukavaa ja miellyttävää - niin kauan, kuin Scarlett sai tehdä oman mielensä mukaan.

Muutaman viikon päästä häistä Scarlett pääsee tutustumaan liikkeen tilikirjaan ja huomaa, että Frank on huono liikemies. Hän tulee ajatelleeksi, että olisi itsekin parempi hoitamaan kauppaa - ja yllättyy tästä ajatuksesta.

”A startling thought this, that a woman could handle business matters as well or better than a man, a revolutionary thought to Scarlett, who had been reared in the tradition that men were omniscient and women none too bright. Of course, she had discovered that this was not altogether true, but the pleasant fiction still stuck in her mind. Never before had she put this remarkable idea into words. She sat quite still, with the heavy book across her lap, her mouth a little open with surprise, thinking that during the lean months of Tara she had done a man’s work and done it well. She had been brought up to believe that a woman alone could accomplish nothing, yet she had managed the plantation without men to help her until Will came. Why, why, her mind stuttered, I believe women could manage everything in the world without men’s help - except having babies, and God knows, no woman in her right mind would have babies if she could help it.” (472)

Tämä ajatus johtaa siihen, että Scarlett lainaa vankilasta vapautuneelta Rhett Butlerilta rahaa ja ostaa itselleen sahan, lautatavaraliikkeen. Tämä kauhistuttaa Frankia ja muita atlantalaisia entisestään. Miehillä - Frank mukaanluettuna - oli käsitys, että miehen äly oli kehittyneempi kuin naisen ja tämän vuoksi vaimon tulisi noudattaa miehensä älyä, mielipiteitä ja ajatuksia.

”Women were such funny little creatures and it never hurt to humour their small whims. - - But the things Scarlett set her mind on were unthinkable. - - But for a woman to leave the protection of her home and venture out into the rough world of men, competing with them in business, rubbing shoulders with them, being exposed to insult and gossip...” (485)

Frank oli kuvitellut naivansa naisellisen, herttaisen ja typerän naisen, ja nyt hän joutui huomaamaan, että Scarlettin ajatusmaailma oli täysin miehinen. Ulkomuoto oli naisen mutta hän puhui ja toimi niin kuin mies.

Ku Klux Klanin olemassaolo ilmaistaan lukijalle niin, että Tony Fontaine saapuu eräänä yönä Scarlettin ja Frankin luokse ja pyytää ruokaa ja hevosen

mukaansa. Hän kertoo tappaneensa neekerin, joka ahdisteli hänen kälyään ja Taran entisen pehtoorin, joka oli yllyttänyt neekereitä sanomalla, että heillä oli oikeus valkoihoisiin naisiin.

"She fell to trembling and, fo the first time in her life, she saw people and events as somethin apart from herself, saw clearly that Scarlett O'Hara, frightened and helpless, was not all that mattered. - - For the first time, she felt a kinship with the people about her, felt one with them in their fears, their bitterness, their determination." (495)

Scarlett ostaa sahan, ja lisäksi hän myös pitää huolta siitä päivittäin. Koska hän ei luota sahan johtajaan, hänen on itse oltava paikalla varmistamassa, että kaikki sujuu hyvin. Lisäksi hän kiertele kaupungissa mainostamassa sahaansa ja puhumassa ihmisiä asiakkaakseen. Ja tämä jatkuu vielä, vaikka hän alkaa odottaa lasta. Tämä on omiaan lisäämään paheksuntaa atlantalaisissa, sillä tuon ajan sääntöjen mukaan hieno nainen ei koskaan liikkunut ulkona siitä lähtien, kun aavisteli olevansa raskaana. Scarlett sen sijaan osti toisen sahan ja ajeli sahojen väliä ja kierteli kaupungilla asiakkaiden parissa. Lapsesta hän ajatteli ainoastaan, että se syntyisi huonoon aikaan. "Death and taxes and childbirth! There's never any convenient time for any of them!" (510)

Scarlettin oli saatava sahoilleen mahdollisimman paljon asiakkaita - ja jenkeillä oli eniten rahaa. Niinpä Scarlett joutui laittamaan näyttelijäntaitonsa peliin saadakseen mahdollisimman monen jenkin ostamaan puutavaransa häneltä. Atlantalaisten mukaan hänestä oli tullut jenkkien ystävä, mutta Scarlett vihasi heitä yhtä paljon kuin ennenkin, hänen oli vain teeskenneltävä ystävällistä saadakseen asiakkaita. Ero muihin atlantalaisiin oli se, että muut olivat liian ylpeitä alentuakseen ystävällisiksi jenkeille. Scarlett kätkee kaiken vihansa ja inhonsa ja vannoo, että jonakin päivänä, kun hänellä on tarpeeksi rahaa, hän olisi taas hieno nainen, eikä olisi jenkkien kanssa missään tekemisissä.

Kerran Scarlett ihmettelee Rhettille, miksi ihmiset puhuvat hänestä pahaa ja halveksivat häntä. Rhett vastaa näin:

"All you've done is to be different from other women and you've made a little success at it. - - Be different and be damned! Scarlett, the mere fact that you've made a success of your mill is an insult to every man who hasn't succeeded. Remember, a weel-bred female's place is in the home, and she should know nothing about this busy, brutal world."
(518)

Scarlett huomaa itsekin olevansa yksinäinen. Atlantalaiset eivät anna hänelle anteeksi sitä, etteivät he voi sääliä häntä, niin kuin muita voi. Nyt kun Ellen oli kuollut, hänellä ei ollut muita kuin Melanie, jonka seuraa hän ei osannut arvostaa lainkaan. Butlerin mukaan häntä arvostaisivat vasta hänen lapsenlapsensa, ja isovanhemmatkin saattaisivat olla ylpeitä. Ja vaikka Scarlett pitääkin Atlantasta, itsensä kaltaisesta kaupungista, hän ei voi olla ikävöimättä Taraan.

Scarlett on muuttunut erityisesti niiden silmissä, jotka tunsivat hänet hyvin ennen sotaa. Vaikka ahdistetun ja nälkäisen eläimen katse olikin Scarlettin silmistä poissa, hänen silmänsä olivat tuikeat. "She was a handsome woman, to be sure, but all that pretty, sweet softness had gone from her face, and that flattering way of looking up at a man, like he knew more than God Almighty, had utterly vanished." (527)

Vaikka Scarlett ei juuri tunne omantunnontuskia tekemistään teoista tai puhumistaan valheista, hänen kerrotaan kuitenkin olevan tietyllä tavalla rehellinen. Pohjimmainen rehellisyys pakotti hänet aina myöntämään totuuden, jos joku sen hänelle sanoi, oli se sitten epämieluisa tai ei.

Scarlett kuvataan hyvin omaperäiseksi ja erilaiseksi persoonaksi kuin muut. Vaikka hän kohtaakin itsensä kaltaisia ihmisiä, kuten Fontainen mummo, hänen ajatuksensa eroavat aina muista. Hän joutuu kuvaa joutuvansa hämilleen, kun ihmiset luulivat hänen ajattelevan ja tuntevan samoin kuin he itse. Varsinaista sukulaissielua Scarlettilla ei ole. Rhettin kanssa hänellä on paljonkin yhteistä, mutta ottaen huomioon aikakauden ja miesten ja naisten väliset erot

käytössään, ei heidän käytöstään ja ajatuksiaan kuitenkaan voi pitää samanarvoisina.

Toisinaan Scarlett tulee ajatelleeksi omia tekojaan ja käytöstään, mutta hän selittää sitä sillä, että hänellä ei ollut yksinkertaisesti muuta mahdollisuutta. Mikäli hän olisi ollut kiltti ja hyväkäytöksinen ja moraalinen, he kaikki olisivat kuolleet nälkään, tulleet ryöstetyiksi ja tapetuiksi. Scarlettin oli uhrattava kunniantuntonsa ja äitinsä opetukset taistellessaan maailmaa vastaan. Oikeasti hän olisi halunnut olla äitinsä kaltainen 'lady'. Sellaiseksi hän aina vannoo tulevansakin, kunhan hänellä vain on tarpeeksi rahaa siihen.

Scarlett eristetään yhteisöstä sen jälkeen, kun hän pian Frankin kuoleman jälkeen kihlautuu Rhett Butlerin kanssa. Kertoja tietää ihmisten suhtautumisen ja ajatukset ja toisaalta Scarlettin teot, eikä toisaalta salaile niitä mutta ei suoraan tuomitsekaan.

"Everyone had disapproved of Scarlett since the far-away day when she abandoned the weeds worn for Charlie Hamilton. Their disapproval had grown stronger because of her unwomanly conduct in the matter of the mills, her immodesty in showing herself when she was pregnant and so many other things. But when she brought about the death of Frank and Tommy and jeopardizes the lives of a dozen other men, their dislike flamed onto public condemnation." (644)

Scarlettin suhteet vanhoihin ystäviin, lukuunottamatta Melaniea ja Pitty-tätiä, katkeavat viimeistään silloin, kun Scarlett kutsuu ensimmäisiin juhliinsa myös tasavaltalaisen kuvernöörin. Sen jälkeen edes Melanie ei pysty puolustelemaan Scarlettin käytöstä. Scarlett loukkaantuu, mutta hänen mielestään toiset ovat typeriä, koska eivät ymmärrä hyötyä tasavaltalaisista pysyttelemällä hyvissä väleissä heidän kanssaan. Toisaalta vanhojen ystävien menetys ei tuntunut Scarlettista kovinkaan katkeralta, sillä hänellä oli niin paljon uusia tasavaltalaisia, rikkaita ystäviä.

"It was an era that suited her, crude, garish, showy, full of over-dressed women, over-furnished houses, too many jewels, too many horses, too much food, too much whisky. When Scarlett infrequently stopped to think about the matter she knew that none of her new associates could

be called ladies by Ellen's strict standards. But she had broken with Ellen's standards too many times since that faraway day when she stood in the parlour at Tara and decided to be Rhett's mistress, and she did not often feel the bite of conscience now." (671)

Keskustellessaan kerran Ashleyyn kanssa Scarlett tulee ajatelleeksi, mihin hän tällä kaikella toiminnallaan on pyrkinyt. Hän huomaa, että raha ja turvallisuus eivät sittenkään tehneet häntä onnelliseksi, vaikka hän niin oli luullut. Scarlett ajatteli sen johtuvan siitä, että hän ei ollut saanut Ashleyä omakseen. Mutta halatessaan lohdutukseksi Ashleyä hän huomaakin, että entinen kiihko on poissa ja Ashley tuntuu enää vain vanhalta ystävältä. Valitettavasti vain tällä halauksella on silminnäkijöitä, jotka eivät epäröi hetkeäkään kertoa Melanielle, mitä ovat nähneet. Scarlett on kasvustaan huolimatta edelleen kuin lapsi, joka tavoittelee kuuta taivaalta. Hän haluaa rahaa, turvallisuutta ja Ashleyyn, vaikka hänellä on kaikkea yllin kyllin. Ashley puolestaan ei ole sellainen mies, joka tekisi Scarlettin onnelliseksi, se osoitetaan lukijalle useaan otteeseen.

Rakkaimman lapsensa Bonnien, jonka isä Rhett on, kuoltua Scarlett jää yksin, sillä Rhettin kanssa he eivät kykene toisiaan lohduttamaan. Uusien tuttavien seura ei Scarlettia lohduta, vanhojen ystävien seura taas kelpaisi, mutta sitä ei ole tarjolla.

"They had known war and terror and fire, had seen dear ones dead before their time; they had hungered and been ragged, had lived with the wolf at the door. And they had rebuilt fortune from ruin. - - Oh, to be with her own kind of people again, those people who had been through the same things and knew how they hurt - and yet how grateful a part of you they were." (770)

Viimein Scarlett tajuaa sen, minkä muut ovat tienneet alusta asti.

Kun Melanie saa keskenmenon ja kuolee, Scarlett lupaa pitää huolta hänen miehestään ja pojastaan. Ashley on aivan murtunut vaimonsa kuolemasta, ja sanoo, ettei jaksaa elää ilman Melaniea. Jälleen kerran Scarlettin on koottava itsensä, unohdettava oma surunsa ja huolehdittava muiden tarpeista - Ashleyä, Beasta, hautajaisista ja muista surevista sukulaisista, jotka kaikki ovat lamaantuneet ja odottavat Scarlettin tekevän jotain. Ennen kuin hän ryhtyy

töihin, hän kuitenkin haluaa kertoa Rhettille sen, minkä vihdoinkin on tajunnut: nyt kun Ashley olisi hänen saatavillaan, hän tajuaakin rakastavansa Rhettiä. ”-loved him because he was strong and unscrupulous, passionate and earthy, like herself.” (784)

Rhettin rakkaus, joka ei aiemmin ollut saanut minkäänlaista vastakaikua, on kuitenkin kulunut jo loppuun. Rhett on päättänyt lähteä pois ja jättää Scarlettin. Scarlett on murtunut, kaikki keitä hän joskus on rakastanut, ovat jättäneet hänet. Lohtua hän saa kuitenkin jälleen Tarasta. Maan ajattelemisen viilentää ja rauhoittaa häntä ja saa hänet uskomaan jälleen tulevaisuuteen. ”I’ll think of it all to-morrow, at Tara. I can stand it then. To-morrow, I’ll think of some way to get him back. After all, to-morrow is another day.” (795)

5.2 Belle Watling

Scarlett ja lukija tapaavat Bellen ensi kerran, kun Scarlett matkustaa Atlantaan.

Turning she saw a tall, handsome woman with a bold face and a mass of red hair - too red to be true. It was the first time she had ever seen any woman who she knew for certain had ‘done something to her hair’, and she watched her, fascinated.” (112-113)

Myös Melanie tapaa Belle Watlingin. Siihen mennessä hänestä oli ehtinyt tulla kaupungin kuuluisin nainen ja suosituin ilotyttö. Melanie oli kauhuissaan tästä kohtaamisesta, sillä hän ei ollut voinut olla epäkohtelias, vaan oli jutellut tämän kanssa.

”I knew I ought to run as hard as I could, but - well, Scarlett she looked so sad and - well, sort of pleading. And she had on black dress and black bonnet and no paint and really looked decent but for that red hair.” (188)

Belle oli tarjoutunut auttamaan sairaalassa, mutta rouva Elsing ei ollut hyväksynyt hänen apuaan. Siksi hän halusi antaa rahaa Melanielle sairaalan käyttöä varten. Belle kuvataan ammatistaan ja yhteiskuntaluokastaan huolimatta ystävälliseksi ja lempeäksi ja avuliaaksi ihmiseksi.

Sodan jälkeen Scarlett tapaa jälleen Bellen matkustettuaan Atlantaan verorahoja varten. Belle ajaa hienoilla vaunuilla turkiksissaan Scarlettin ja Mammyn ohi kadulla ja Mammy toisaalta paheksuu naista, toisaalta tuijottaa häntä uteliaana ja on harmissaan, ettei ehtinyt katsoa 'huonoa naista' vielä tarkemmin.

"She [Scarlett] wanted to feel superior and virtuous about Belle, but she could not. If her plans went well, she might be on the same footing with Belle and supported by the same man." (423)

Suurimman roolin Belle Watling saa, kun Scarlettille selviää, että Ashley ja Frank kuuluvat pahamaineiseen Ku Klux Klaaniin. Rhett saapuu naisten luokse varoittamaan, että miehet ovat menossa ansaan mennessään tappamaan neekeriä, joka oli lähes raiskannut Scarlettin. Rhett ehtii pelastaa heidät viime hetkellä ja järjestää kaikille alibin viemällä heidät Belle Watlingin luokse. Kuullessaan tästä ensi kerran Melanie pyörtyy. Näin koko seurapiiri, miehet ja naiset joutuvat kauhukseen kiittolisuudenvelkaan Bellelle ja Rhettille. Kuitenkin ainoa, joka Belleä kiittää, on Melanie. Rhettkin pahoittelee sitä, että joutui sotkemaan hienot ihmiset Bellen taloon.

"I'm sorry I had to say that Mr. Wilkes was in Belle Watling's house. I'm sorry to have involved him and the others in such a - a - ." (620) "Belle Watling! To owe their men's lives to her! It was intolerable! Women who had ostentatiously crossed the street when they saw Belle coming, wondered if she remembered, and trembled for fear she did. The men felt less humiliation at taking their lives from Belle than the women did, for many of them thought her a good sort." (624)

Belle tulee tapaamaan kerran Melaniana, kun tämä on lähettänyt Bellelle lapun, jossa kertoo tulevansa kiittämään Belleä myöhemmin. Bellen mielestä se ei ole lankaan sopivaa, siksi hän pimeän turvin itse ajaa Melanien luokse.

"Somehow this handsome, sedately dressed woman sitting in the darness of the carriage didn't look and talk as she had imagined a bad woman. the Madam of a House, should look and talk. She sounded like - well, a little common and countrified, but nice and warm-hearted." (627)

Belle paljastaa Melanielle, että ellei tämän mies olisi ollut mukana, hän ei olisi vaivautunut auttamaan heitä lainkaan, sillä Melanie on ainoa rouva kaupungissa, joka on joskus suhtautunut häneen ystävällisesti.

Kirjan koko matkalla annetaan ymmärtää, että Rhett Butler pitää yllä paitsi Bellen elintaso, myös suhdettaan Belleen. Lisäksi annetaan vihjauksia myös heidän yhteisestä lapsestaan, joka asuu Orleansissa. Bonnien kuoleman jälkeen Rhett viettää useimmat yöt hänen luonaan, ainakin Scarlett uskoo niin.

"Once she had seen Belle in a store, a coarse, overblown woman now, with most of her good looks gone. But, for all her paint and flashy clothes, she was buxom and almost motherly looking." (768)

Kertoja ei paheksu Belle Watlingia, tämän käytöstä tai ammattia. Päinvastoin hän antaa ymmärtää, että Belle on lämmin, ystävällinen ja äidillinen nainen. Toisaalta Bellen ajatuksia ei kuvata missään vaiheessa suoraan - ainoastaan dialogin välityksellä.

6. ROMAANIN MUSTAT NAISET

Mustia naisia esiintyy yleensä romaaneissa harvoin. Kun heistä kirjoitetaan, he ovat yleensä hyvin stereotyyppisiä, eli yleensä palvelijoita, lastenhoitajia tai taloudenhoitajia. (Dudovitz 1990, 8.) Sisällissodasta kertovissa romaaneissa mustat naiset ovat lähes poikkeuksetta 'Mammyja'.

Black Mammy -hahmo esiintyi Etelän valkoisessa kirjallisuudessa vastakohtana ideaalille valkoiselle naiselle. "Mammy on ystävällinen, lihava, uskonnollinen, ystävällinen ja vahva äitihahmo, joka suhtautuu syleilevästi maailmaan." Valkoiset naiset edustivat kristallimaista kauneutta, ja mustat äitihahmot edustivat ravitsevuutta ja aistillisuutta. Mustien kirjoittamissa romaaneissa mammy on ruokkiva ja huolehtiva matriarkka, mutta hän kapinoi eikä ole tyytyväinen osaansa. (Rantonen 1990, 190.)

Tuulen viemässä Mammy on kaikkein tärkein musta henkilö. Mammy-hahmo on ollut läsnä aina varhaisimmista Etelän romaaneista asti. Hän on passiivinen ja kärsivällinen, eikä hänellä ole omia haluja ja tarpeita. Hän on uskollinen valkoiselle perheelleen ja "suojelee" sitä vihamielisiltä jenkeiltä, valkoiselta roskaväeltä ja röyhkeiltä neekereiltä. Hän on epäseksuaalinen, lihava, vanha ja viisas lohduttaja, jota kunnioitettiin. Mutta oikeat Mammyt eivät olleet romaaneissa kuvatun kaltaisia. Yleensä Mammyt olivat nuoria tyttöjä, eivätkä he voineet lihoa, sillä he saivat niukasti ruokaa ja tekivät raskasta työtä. Eikä heitä myöskään kohdeltu niin hyvin, kuten esimerkiksi *Tuulen viemässä* annetaan ymmärtää. (Taylor 1992, 158.)

Mammya käytettiin kirjallisuudessa siis tynnyttämään valkoisia; Mammy oli tyytyväinen elämäänsä ja häntä ihailtiin juuri sen vuoksi, että hän piti omaa identiteettiään mustana naisena, siis toissijaisena valkoisiin nähden. (Taylor 1992, 160.)

6.1 Mammy

Tuulen viemän Mammya kuvataan seuraavasti:

Mammy emerged from the hall, a huge old woman with the small, shrewd eyes of an elephant. She was shining black, pure African, devoted to her last drop of blood to the O'Haras, Ellen's mainstay, the despair of her three daughters, the terror of the other house servants. Mammy was black, but her code of conduct and her sense of pride were as high or higher than those of her owners. (16)

Mammya jopa arvostetaan, sillä hänen käytöksensä romaanin mukaan poikkeaa muiden mustien röyhkeästä ja huonosta käytöksestä. Hän on pätevä ja erinomainen lastenhoitaja, viisas ja rauhallinen. Hän kuulee ja tietää kaiken ja aavistaa loput. Scarlett pitää Mammyä valtavasti, mutta hänen ajatuksensa Mammyä eivät aina ole kovin kunnioittavia.

"Scarlett wondered how that ponderous body which shook the floors could move with such savage stealth when its owner wished to eavesdrop. - - 'Well, don't be a mule.' - - Mammy shifted from one foot to another like a restive elephant." (415)

Mammy on huolissaan Scarlettin lähdöstä Atlantaan verorahojen vuoksi, joten hän lähtee mukaan suojelemaan tätä. Scarlett huijaa Mammyä päästäkseen livahtamaan Rhettin luokse, ja tämän palatessa Mammy on todella huolissaan. Nähdessään Scarlettin palaavan Frank Kennedyn seurassa, hän leppyä ja sanoo Scarlettille, että ei olisi lähtenyt matkaan ollenkaan, jos olisi tiennyt Scarlettin aikeista. Hän oli aavistanut oikein, että tämä saattaisi pyytää rahoja Rhett Butlerilta, koska tämä oli niin rikas.

"Scarlett lay quietly for a while, as Mammy fussed about the room, relief flooding her that there was no need for words between them. Mammy understood and was silent. In Mammy, Scarlett had found a realist more uncompromising than herself. The mottled wise old eyes saw deeply, saw clearly, with the directness of the savage and the child, undeterred by conscience when danger threatened her pet. Scarlett was her baby, and what her baby wanted, even though it belonged to another, Mammy was willing to help her obtain." (456)

Kun jenkit arvostelevat Scarlettille neekereitä, ja sanovat, etteivät missään tapauksessa ottaisi mustaa naista hoitamaan lapsiaan, Scarlett suuttuu. Kaiken muun alentuvan käytöksen ja loukkaukset hän sulattaa, mutta ei tätä.

"Scarlett thought of the kind, gnarled hands of Mammy worn rough in Ellen's service and hers and Wade's. What did these strangers know of black hands, how dear and comforting they could be, how unerringly they knew how to soothe, to pat, to fondle?" (513)

Sodan jälkeen Mammyn asema ei juuri muutu. Hän jatkaa samojen asioiden tekemistä, eikä hän odota sen enempää saavansa kiitosta kuin ennen sotaa orjana. Ainoastaan toisinaan hän saattaa uhkailla Scarlettia, että hän lähtee talosta, jos hän joutuu tekemään jotakin epämiellyttäviä tai hänestä sopimattomia asioita. Samoin hän uskaltaa olla töykeä ja epäkohtelias Rhettille, vaikka tämä onkin Scarlettin kanssa naimisissa. Rhett taas kohtelee Mammya huomaavaisesti ja kohteliaasti, ja hänen mielestään Mammy oli varsinainen isäntä talossa.

Vaikka Mammy palvelijana onkin melko vaatimattomassa roolissa, hän on kuitenkin Scarlettille merkittävä ja tärkeä, ja hänen mielipiteensä merkitsevät paljon.

No, she did not mind what anyone said, except Mammy. Mammy's words were the ones that mde her most angry and brought the gratest hurt. 'as had seed you do a heap of things dat would hu't Miss Ellen, did she know. An' it has done sorred me a plen'y.'" (647) "'You ain' nuthin' but a mule in hawse harness - - You got silk dresses an' de mills an' de sto' an' de money, an you give yo'seff airs lak a fine hawse, but you a mule jes' de same.' - - Scarlett was speechless and quivering with insult." (648)

Romaanin viimeisellä sivulla Mammy saa merkittävän maininnan. Rhett on juuri jättänyt Scarlettin ja tämä miettii toivottomana, mitä nyt tekisi. Hän päättää lähteä Taraan ja siitä ajatukset etenevät näin:

And Mammy would be there. Suddenly she wanted Mammy desperately, as she had wanted her when she was a little girl, wanted the broad bosom on wich to lay her head, the gnarled black hand on her hair. Mammy, the last link with the old days. (795)

Vaikka tämä kuvaus korostaa ja kohottaakin Mammyn arvoa romaanissa, toisaalta Mammy tässä tapauksessa edustaa Scarlettille paitsi äitiä ja huolehtijaa, se edustaa myös entisiä hyviä aikoja ja nuoruutta, jonka Scarlett on jo menettänyt.

6.2 Prissy

Prissy esiintyy kirjassa varsinaisesti ensi kerran, kun Scarlett lähetetään lapsensa kanssa Atlantaan toipumaan sydänsuruistaan. Prissy otetaan sodan vuoksi Scarlettin lapsen hoitajaksi, vaikka hän onkin vasta nuori tyttö. Prissyä ei ensi tapaamisella anneta kovin myönteistä kuvaa, eikä hänen henkilökuvansa parane edes kirjan edetessä. Näin häntä arvostelee Pittypattäidin neekeri Peter:

”Is dat air chile yo’ nuss? Miss Scarlett, she too young ter be handlin’ Mist’ Charles’ onlies’ baby! - - You gal, foller me, an’ doan you go grappin’ dat baby.’ - - ‘Miss Scarlett, you better tek dat chile. Dat lil pickaninny gwine let it drap.” (108)

”Scarlett looked at Prissy and sighed. Prissy was not the most adequate of nurses. Her recent graduation from a skinny pickaninny with brief skirts and stiffly wrapped braids into the dignity of a long calio dress and starched white turban was an intoxicating affair. She would never have arrived at this eminence so early in life had not the exigence of was and the demands of the commissary deparment on Tara made it impossible for Ellen to spare Mammy or Dilcey or even Rosa or Tena. Prissy had never been more than a mile away from Twelve Oaks or Tara before, and the trip on the train plus her elevation to nurse was almost more than the brain in her little black skull could bear.” (108-109)

Prissya kuvataan näin alentuvasti ja epäkohteliaasti.

Prissy lohduttaa Melanien synnytystä murehtivaa Scarlettia väittämällä tietävänsä kaiken synnytyksestä ja kykenevänsä hoitamaan sen vaikka ilman lääkäriä. Kun Melanien synnytyksen aika tulee, käy kuitenkin ilmi, että Prissyn

puhe oli valetta. Hän ei ole koskaan nähnytään synnytystä ja on pelosta suunniltaan.

Kaikesta huolimatta Prissy saa suuren roolin Melanien synnytyksessä - tosin sekään ei tunnu häneltä onnistuvan. Kun hänet lähetetään pikaisesti hakemaan apua synnytykseen, hän viipyy kauan. "After a long while Prissy came into view, alone, idling along as though she had the whole day before her, switching her skirts from side to side and looking over her shoulder to observe the effect." (267) Kun Scarlett sitten kertoo Prissylle, että tohtori ei voi tulla, Prissyn käytöstä kuvataan näin: "Prissy's mouth fell open and her tongue wagged wordlessly. She looked at Scarlett sideways and scuffed her feet and twisted her thin body." (276) Lopulta Scarlett hermostuu tähän niin, että lyö tyttöä poskelle.

Lopulta synnytys kuitenkin onnistuu. "We done right good, Miss Scarlett. Ah specs Maw couldn' a did no better." (281) Scarlettin ajatuksista käy kuitenkin ilmi, ettei Prissy loppujen lopuksi onnistunut oikein siinäkään. Hän oli ensin valehdellut, sitten pelännyt, tehnyt kaiken väärin ja kömpelösti, läikyttänyt vadillisen vettä vuoteelle ja pudottanut jopa vastasyntyneenkin. Prissystä ei todellakaan anneta myönteistä kuvaa. Jopa Rhett Butler nimittää häntä "simple-minded little wench" (288), ja jättäessään Scarlettin ja Prissyn matkalla Atlantasta Taraan, hän sanoo tälle: "Try not to be a bigger fool than you are." (296)

Matkalla Taraan Prissy käyttäytyy jälleen pelokkaasti ja huonosti. Hän valittaa ja vaikeroi, pelkää lehmää, joka hänen pitäisi köyttää vankkureihin ja viime metreillä lähes tulkoon kieltäytyy kävelemästä, vaikka vankkureita vetävä hevonen on kuolemaisillaan taakkansa painoon. "Prissy moaned, peering at the dark trees that closed about them on both sides of the road - trees which might reach out and clutch her if she left the shelter of the wagon." (305)

Kun Tarassa Prissy joutuu äitinsä kanssa puuvillapellolle muiden neekereiden kieltäytyttyä, hän ei sielläkään saa juuri mitään aikaan. Hän on laiska ja valittaa milloin mitäkin vaivoja. Vasta kun hänen äitinsä suimi tyttöä puuvillanoksalla, tämä alkoi työskennellä hieman ahkerammin. Ei edes Prissyn äiti arvosta häntä. "I'm sorry 'bout my Prissy. She mighty wuthless." (346)

Kun Scarlettin ja Rhettin lapsi Bonnie syntyy, Prissy haetaan Tarasta tämän lapsenhoitajaksi. "He knew her shortcomings, but, after all, she was a family darky." (681) Kaikesta huolimatta Prissy koetaan perheenjäseneksi, niin kuin *Tuulen viemän* mukaan kaikki sisätöissä olevat orjat.

7. PÄÄTÄNTÖ

Margaret Mitchell käsittelee romaaninsa henkilöitä ystävällisen ymmärtäväisesti. Hän ei tuomitse ketään ja näkee Melanien lailla jokaisessa hitusen hyvääkin. Oletukseni tutkielman alussa oli, että Mitchell on kätkenyt rakkaustarinan sisään feminismiä ja kritiikkiä naisen asemaa kohtaan. Olen löytänyt selkeitä viittauksia tähän, jopa suorin sanoin ilmaistua arvostelua. Oletukseni mukaan Scarlett esitetään myönteisenä henkilönä, koska hän ei epäröi vastustaa normeja ja asettaa niitä kyseenalaisiksi. Hän on ikään kuin Mitchell valepuvussa, tekemässä sitä työtä, jota hän ei julkisesti koskaan tehnyt. Scarlettin älyä kehuaan, hänen rohkeuttaan ihailaan, ja vaikka hänen elämänsä ei olekaan järin onnellista, hän kuitenkin menestyy ja häntä ihailaankin. Ryhmän toinen edustaja Belle Watling säilyttää myös sympaattisuutensa romaanin ajan. Hänet esitetään lämpimänä, ystävällisenä ja avuliaana naisena, jolla on sydän paikallaan. Hän on järkevä ja omistaa oman liikeyrityksen, ja Rhett Butler arvostaa häntä, samoin Melanie. Molemmat uuden ajan naiset ovat siis positiivisia kuvia.

Vanhoiden arvojen naiset Ellen ja Melanie esitetään toisaalta ihailtavina ja hyvinä, toisaalta häviäjinä. Silloin kun Scarlett olisi heitä kipeimmin tarvinnut, hän ei saanut heiltä mitään apua - päinvastoin huolta ja murhetta lisää. Melanie oli kuolemaisillaan ja Ellen jo kuollut. Ja Scarlett ei muuta voinut kuin koota voimansa ja jaksaa muidenkin edestä. Ilman Scarlettin ponnisteluja ja voimia he kaikki olisivat kuolleet. Vaikka Ellen ja Melanie ovatkin hyviä eikä heidän elämänsä ja toimiansa arvostella kirjassa, toisin kuin Scarlettin, teoksen lopussa Mitchellin näkemys on selkeä: Ellen ja Melanie eivät selvinneet tuulesta, vaan joutuivat sen viemiksi, kun taas Scarlett, vaikkakin keinoja kaihtamatta, selvisi taistelusta voittajana. Vaikka Scarlettin elämä ei kääntynytäkään täysin hyväksi, hän antaa kuitenkin ymmärtää, ettei tuuli edelleenkään saa häntä kaatumaan. Hän lähtee voimanlähteensä Taran luokse ja sieltä käsin nousee uudelleen ja saanee Rhettin lopulta omakseen. Myös Belle Watling selviytyy, vaikka hänen ulkomuotonsa kuvataankin kärsineen ja

elähtäneen. Hänen liiketoimensa kuitenkin menestyy edelleen, ja hän on jäänyt henkiin.

Mustien naisten olemassaolon vähyys oli lopulta yllätys elokuvan jättämien muistikuvien perusteella. Elokuvassa Mammyn ja Prissyn rooli oli paljon näkyvämpi ja korostuneempi. Kun tutkimus on tehty vain romaanin pohjalta, tulokset jäivät ennalta-arvaamattoman niukoiksi. Lopputulos on kuitenkin se, että mustia naisia Mitchell ei varsinaisesti kuvaa naisina lainkaan. He ovat lähinnä työvoimaa, joiden sukupuolta ei ajatella. Vaikka erityisesti Mammy onkin Scarlettille rakas ja äidillinen hahmo, ei hänen naisellisuuttaan huomioida juuri lainkaan. Ainoa kohta on oikeastaan se, kun Rhett ostaa Mammylle tuliaisiksi punaisen silkkialushameen, ja Mammy vihdoinkin lepyttyään Rhettille pukee sen päälle. Tämä intiimi ja selvästi seksuaalinen lahja viittaa selvästi Mammyn naiseuteen, joskaan asiaa ei käsitellä sen pidemmälle. Prissyä puolestaan pidetään nuorena tyttösenä, ei mitenkään naisena.

Lähestyin Mitchellin luomaa naiskuvaa henkilöistä käsin. Tämä tapa ei ehkä ollutkaan tasapuolinen kaikkia kohtaan - Scarlettin osuus romaanista oli niin ylivoimainen, että hän väistämättä jätti varjoonsa muut naiset. Lisäksi muita naisia kuvattiin enimmäkseen Scarlettin ajatuksissa ja näkökulmasta, joten tutkimus ei ole tasapuolinen senkään vuoksi. Asian tarkastelu olisi saattanut olla antoisampaa muista lähtökohdista, esim. äitiys, avioliitto, perhe. Toisaalta olen pyrkinyt ottamaan nämä kaikki aspektit huomioon mahdollisuuksien ja materiaalin mukaan tutkiessani jokaista henkilöä.

Vanhasta Etelästä kertovia romaaneja pidetään yleensä vanhojen aikojen ja arvojen ylistyksenä, ja Mitchellin näkemystä mm. orjuudesta tyypillisenä tuon ajan epärealistisena kuvauksena. Tutkimukseni mielestäni kuitenkin osoittaa, ettei *Tuulen viemää* voi tulkita näin yksiselitteisesti, vaan teos on muutakin kuin ihannoitua. Se kritisoi sotaa ja ennen kaikkea osoittaa naisen aseman vaikeuden ja puutteet tuona aikana, joka ei kuitenkaan suuresti poikkea Mitchellin nuoruuden ajasta, jolloin hänen itsensä oli vaikea sopeutua häneen

kohdistuviin vaatimuksiin. Omalta osaltaan *Tuulen viemää* voisi tarjota jonkinlaista materiaalia feministiselle kirjallisuudentutkimukselle.

Paitsi naisten kuvausta *Tuulen viemässä* olisi mielenkiintoista tutkia myös miesten roolia. Millaisina teoksen miehet kuvataan? Millaisia ovat suhteet naisiin? Ovatko miehet tyypillisiä historiallisen romaanin sankareita?

LÄHTEET

- Ahokas, Pirjo, Rojola, Lea (toim.) 1990, *Marginaalista muutokseen: Feminismi ja kirjallisuudentutkimus*. Turun yliopiston offsetpaino, Turku.
- Brock, William R., 1973, *Conflict and Transformation. The United States 1844-1877*, Tennessee: Kingsport Press.
- Dudovitz, Resa Lynn 1990, *The Myth of Superwoman: Women's Bestsellers in France and the United States*. Routledge. London.
- Easthope, Anthony 1990 (1986), *What a Man's Gotta Do*, Winchester, Unwin Hyman.
- Hökkä, Tuula 1996, *Naiskirja kirjallisuudesta, naistutkimuksesta ja kulttuurista*. Helsinki, Yliopistopaino.
- Korte, Irma 1988, *Nainen ja myyttinen nainen*, Helsinki, Yliopistopaino.
- Miller, William 1969 (1958), *Yhdysvaltain historia*, (suom. Heikki Eskelinen), Porvoo: WSOY, (alkuteos *A New History of the United States*, New York: Dell Publishing co., 1958).
- Mitchell, Margaret 1950, *Gone with the Wind*. Macmillan and Co. Limited, London.
- Moi, Toril 1985, *Sexual / Textual Politics: Feminist Literary Theory*. Methuen & Co, London.
- Moi, Toril 1990, *Feministinen, naispuolinen, naisellinen*. Teoksessa Ahokas, Pirjo, Rojola, Lea (toim.) 1990, *Marginaalista muutokseen: Feminismi ja kirjallisuudentutkimus*. Turun yliopiston offsetpaino, Turku.
- Morris, Pam 1993 (suom. Päivi Lappalainen), *Kirjallisuus ja feminismi. Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. (alkuteos *Literature and Feminism. An Introduction*. 1993. Blackwell.)
- Nash, Jeffrey, Howe, Frederick, Davis, Winkler (ed.), 1990, *The American People. Creating a Nation and a Society*, U.S.A: Harper&Row Puplichers.

- Norton, Katzman, Escott, Chudacoff, Peterson, Tuttle (ed.). 1990, *A People and a Creating a Nation. A History of United States. Volume 1: To 1877*, U.S.A: Houghton Mifflin Company.
- Radway, Janice 1987, *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular Literature*. Verso, London.
- Rantonen, Eila 1990, "A Song of Color" - musta feministinen estetiikka. Teoksessa Ahokas, Pirjo, Rojola, Lea (toim.), 1990, *Marginaalista muutokseen: Feminismi ja kirjallisuudentutkimus*. Turun yliopiston offsetpaino, Turku.
- Showalter, Elaine ?, *A Literature of their Own*. ??????
- Sivenius, Pia 1984, *Avautua solmuun. Naisnäkökulma ja miehinen diskurssi*. Kyriiri Oy, Helsinki.
- Taylor, Helen 1992, *Tuulen viemät*, (suom. Laura Tohka), Tampere, Vastapaino, (alkuteos *Scarlett's Women. Gone With the Wind and its Female Fans*, Virago Press, 1989).
- Tuohimaa, Sinikka 1988, *Nainen, kieli ja kirjallisuus*. Painokaari Oy, Helsinki.
- Tuohimaa, Sinikka 1994, *Kapina kielessä. Tutkimus feminiinisen ilmenemisestä kirjallisuudessa*. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Painamattomat lähteet

- Kytönen, Tarja 1998, *Miss Moderni - Naiskuva Hilja Valtosen romaanissa 1920- ja 1930-luvulla*. Tampere: Historian laitos.